

הַדָּשׁ   שְׁוֵאֵת   הַחֹדֶשׁ
ADAR I.
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Obal gramofonové desky *Židovské svatební tance*, Tikva Records, 1960.

K článku Tomáše Krause *Židé a vinyl* na str. 12–13.

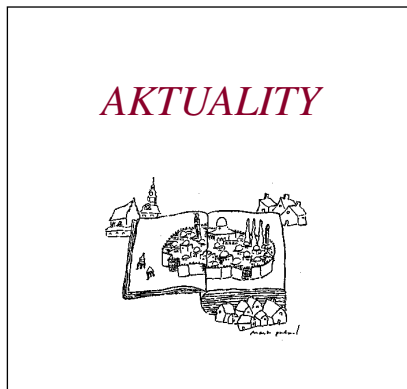
DOHODA O FINANCOVÁNÍ

Dohoda, týkající se objemu prostředků, poskytovaných státem církvím a náboženským společnostem, byla slavnostně podepsána ministrem kultury a představiteli ČBK, ERC a FŽO 12. ledna t. r. Vyplývá z ní mj., že celkový objem finančních prostředků, určených na platy duchovních, zůstane stejný až do r. 2014, tzn. že nebude krácen tak, jako platy státních zaměstnanců, nemůže však být ani navýšen v případě nárůstu počtu duchovních v jednotlivých církvích či náboženských společnostech. Při té příležitosti zazněla naděje, že se v brzké době podaří uzavřít dohodu o majetkovém narovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi. K tomu účelu byla jmenována vládní komise, která, jak se všeobecně očekává, naváže na výsledky předchozích, řadu let trvajících jednání a pokusí se je dovést k závěru, který bude přijatelný pro všechny zúčastněné. *jd*

NÁVŠTĚVA ARCIBISKUPA

Již při slavnostní inauguraci do funkce pražského arcibiskupa v dubnu loňského roku se Dominik Duka zmínil o tom, že za důležitou součást svého poslání považuje posílení vztahů se židovskou komunitou. Dominik Duka byl totiž – ještě jako provinciál dominikánského řádu a významný představitel disentu – jedním ze zakladatelů Společnosti křesťanů a židů, která byla ustavena po přelomovém kongresu Mezinárodní rady křesťanů a židů krátce po pádu komunismu v létě roku 1990. Od té doby se podle svých možností vždy účastnil činnosti této organizace. Jeho zvolení do čela katolické církve v českých zemích bylo proto mnohými přijato s uspokojením a s nadějí.

A opravdu nezůstalo jen u proklamací. Oficiální návštěva židovské komunity se konala v polovině prosince loňského roku. Pan arcibiskup se svým doprovodem si prohlédl Starý židovský hřbitov, Staronovou a Pinkasovu synagogu, na Židovské radnici se pak sešel s vrchním zemským rabínem Sidonem a s představiteli Federace židovských obcí, Židovské obce v Praze a Židovského muzea. Ve velmi srdečném a přátelském rozhovoru byla projednána mnohá témata, týkající se jak mezináboženského dialogu, tak současné politické situace. Mnohé postoje a názory katolické církve a židovské komunity jsou si velice blízké, ne-li přímo shodné, a to dává velké možnosti další spolupráce do budoucna. Zásadní pak bude již dlouhodobě diskutovaná úprava vztahu státu a církví a náboženských společností, která by měla zahrnovat i majetkové narovnání. I tady

jsou Česká biskupská konference a FŽO na „jedné lodi“. Mluvílo se však i o věcech duchovních, historických, společenských či mezinárodních, probraly se i možnosti společných projektů. Jedním z nich by mohlo být uvedení rekonstrukce terezínského nastrování Verdiho *Requiem* v katedrále sv. Víta.

Setkání židovské komunity s Dominikem Dukou ve funkci arcibiskupa pražského bylo formálně tím prvním, ale jistě ne posledním. *tk*

ŽIDOVSKÝ TISKOVÝ A INFORMAČNÍ SERVIS

Po několika měsících příprav bude 10. února letošního roku uveden do provozu Židovský tiskový a informační servis (ŽTIS) Federace židovských obcí v ČR. Přinášet bude denně aktualizované informace ze židovského světa: zprávy z Izraele a Blízkého východu, z českých i světových židovských komunit, z kultury, informace o nových knihách, filmech, pořadech, apod.

Zprávy budou založeny na českých i zahraničních informačních zdrojích. ŽTIS nabídne veřejnosti mimo jiné možnost seznámit se s okolnostmi jednotlivých událostí v objektivních souvislostech tam, kde dostupné zdroje přinášejí informace jednostranné nebo neúplné. Rovněž zde budou aktuální informace související s činností české židovské komunity nebo jednotlivých ŽO a určené širší veřejnosti

Moderní a přehledné grafické řešení umožní snadnou orientaci i rychlé vyhledávání a třídění informací, včetně přechodů na odkazy a stránky citovaných zdrojů. Zájemci budou mít rovněž možnost objednat si bezplatně newsletter s každodenním výběrem nejdůležitějších zpráv.

Na adrese www.ztis.cz najdete už nyní zkušební verzi ŽTIS. Od 10. února budou již stránky v plném provozu. FŽO i administrátoři jsou přesvědčení, že se ŽTIS brzy stane oblíbeným a vyhledávaným zdrojem

objektivních informací ze světa i z České republiky. *jd*

ČESKO-HEBREJSKÝ A HEBREJSKO-ČESKÝ SLOVNÍK

Čeština je jedním z mála evropských jazyků, který nemá a nikdy neměl k potřebě svých uživatelů česko-hebrejský a hebrejsko-český slovník. V souvislosti s narůstajícím zájmem mezi studenty o současnou hebrejštinu vzrůstá i potřeba kvalitního česko-hebrejského a hebrejsko-českého slovníku. Zatím existuje pouze malý hebrejsko-český slovník biblické hebrejštiny, který je ovšem určen studentům teologických směrů a obsahuje terminologii vázanou ke Starému zákonu.

Cílovou představou stávajícího projektu je vytvoření praktického, středně velkého slovníku o rozsahu zhruba 30 tisíc hesel (včetně ustálených slovních spojení, idiomů apod.) v každém směru, který bude určen jak česky, tak hebrejsky mluvícím uživatelům.

Práce na slovníku probíhá v obou směrech (česko-hebrejská část je zpracovávána v Izraeli a hebrejsko-česká část v ČR) již více než rok a podílí se na ní tým čítající přes dvacet odborníků z řad zkušených překladatelů a učitelů hebrejštiny.

Vydání slovníku, jehož honorářové a výrobní náklady mnohokrát převyšují předpokládané finanční zisky, vyžaduje finanční podpory ze strany státních orgánů, grantových agentur a nadací, soukromých firem i individuálních dárců. Budete-li mít zájem práci na hebrejsko-českém a česko-hebrejském slovníku rovněž finančně podpořit, kontaktujte nás, prosím, prostřednictvím emailové adresy: info@slovník.milon.cz. Projekt podporuje FŽO v ČR. *jd*

OBSAH

- Před 66 lety
byla osvobozena Osvětim 3*
Sidry na tento měsíc 4–5
*Já nefilosofuji
příběh generála Josefa Hercze 6–7*
*Královský vězeň: Rabi Meir
z Rothenburgu 8–9*
Angelo Neumann na Hagiboru 10–11
Židé a vinyl 12–13
Kroměříž posedmnácté 14
Amedeo Modigliani v Praze 15
Zapomenuté ženy 16
*Terezínské studie
a dokumenty 2009 17*
Uši na srdci... a jiné události 18
Izrael: Rosa Parksová jako zbraň 19
Kalendárium 20
*Zprávy z kultury,
obcí a ze světa 21–24*

Od osvobození koncentračního tábora Osvětim-Březinka, jež je už pátým rokem díky usnesení Valného shromáždění OSN připomínáno jako Den památky obětí holokaustu, uplynulo šedesát šest let. Je to, měřeno délkou lidského života a rytmem střídání jednotlivých generací, dlouhý časový úsek. Tak dlouhý, že pro část dnešní střední generace (a tím více to platí pro generaci jejích dětí) se události spojené se šoa dostávají za hranici, která odděluje to aktuální, co se nás týká, současnost, od říše historie, kam všechno nezadržitelně plyne a kde pomalu mizí. Nejedná se pochopitelně o celkovou amnézii. Z rezervoáru historie se události občas vynořují a ukazují, zejména když se o to, jako tomu v případě šoa prokazatelně je, soustavně a systematicky pečují. Ale přes všechnu snahu má dnes hodně – a to nejen mladých lidí – o holokaustu povědomí jen velmi povšechné.

PAMĚŤ A INFORMACE

Otázkou je, zda tomu vůbec může být jinak. Historická paměť má své hranice, obvykle se hovoří o padesáti, maximálně šedesáti letech. Tak daleko ještě sahá individuální zkušenost, lidé, kteří se v takto vymezeném prostoru vyskytují, nepostrádají třetí rozměr, slova mají svůj hlas i zvuk. Co je za tím, lze do jisté míry uchovat při životě vyprávěním, převedením do příběhů, knih, filmů, televizních seriálů. Tak se, poté co skončí školní léta, většina lidí seznamuje s událostmi, které se staly, s historií. Rozmanitá, rozporuplná a nesourodá záplava informací, interpretací, zkušeností i výmyslů je charakteristická pro každé téma, kterému se moderní média věnují, a ani holokaust a jeho historie není výjimkou.

Někde v základech moderní komunikace je přesvědčení, že se vše musí říkat stále znovu a stále jinak. Tímto těkavým způsobem se předstírá, že skutečnost a pravda o ní je zachycena a postižena právě těmi tisíci úhly, fasetami, žánry, technikami atd. Jenže to nefunguje u méně závažných témat a neplatí to ani (a zejména) pro šoa. Existuje několik zásadních (a zázračných) děl,

kterým se tu neuchopitelnou, unikající a stále se měnící tvář šoa (snad zázrakem) podařilo zachytit. Viktor Fischl říkal, že v próze jsou to pouze knihy tři: Noc Elie Wiesela, Je-li toto člověk Prima Leviho a Země bez Boha Otty B. Krause. Bude jich asi přece jenom víc, ale jistě ne o mnoho. Existují tisíce filmů, které s tématem šoa pracují, ale jak nedávno upozornila Deborah Lipstadtová u příležitosti znovuvedení dokumentu Šoa Claude Lanzman-

PŘED 66 LETY byla osvobozena Osvětim

na, na rozdíl od většiny z nich Lanzmannův několikahodinový dokument neztratil nic ze své přesvědčivosti, naléhavosti a vnitřní pravdy.

SLOVA A SKUTKY

Na všech shromážděních a při všech příležitostech věnovaných památce obětí šoa zaznívá pravidelně i apel na to, že se nic podobného již nikdy nesmí opakovat. A právě proto, abychom nezapomněli, je třeba zvýšit úsilí, vynalézt nové formy informací a založit nové organizace, které se budou památce šoa věnovat a veřejnost s její historií, příčinami i důsledky seznamovat. I tady ale neškodí připomenout, že osobní příklad, vlastní integrita, trochu méně frází a, zejména u funkcionářů všeho druhu a velikosti, i více souladu mezi slovy a skutky jsou důležitým předpokladem k tomu, aby slova pronikla do myslí a srdcí lidí, kteří jim naslouchají.

Tématem se samozřejmě zabývají také historici. Jejich trpělivá snaha zachytit, popsat a pojmenovat katastrofu evropských Židů a nalézt odpověď na otázku, jak k ní uvnitř evropské civilizace mohlo dojít, je úctyhodná a přinesla již řadu dílčích, často překvapivých a pro ty, kdo žili v přesvědčení, že se jich odpovědnost za tento temný úsek dějin netýká, i znepokojujících výsledků. To se ovšem týká jen těch, kteří se výsledky historického bádání zabývají. Rozhodující většina lidí díla historiků nečte a číst nebude.

Ti, kdo se cítí povolání připojit se k úctyhodné snaze zabránit tomu, aby památka holokaustu a jeho obětí nebyla odsunuta do banálního seznamu historických událostí – zejména také proto, že není vůbec jisté, zda byly z civilizace, ve které žijeme, odstraněny předpoklady a možnosti opakování podobné katastrofy v nějaké částečně obměněné podobě –, by si měli uvědomit, jak velký úkol a jak velkou zodpovědnost na sebe berou. Jak obtížné je získat pozornost, porozumění a potřebnou míru spoluzodpovědnosti v dnešním světě, v našem světě.

A platí to do jisté míry i tam, kde je vše

v tomto ohledu zdánlivě nejméně komplikované, v případě, kdy svoje vážné a nenahraditelné slovo říkají sami přeživší.

NĚKOLIK POZNÁMEK

Žijeme v zemi, která má za sebou čtyřicet let komunistické totality. Kdo je prožil, ví, jak důležitou roli mělo v té době školení. V důsledku nikdy nekončícího školení si lidé na obranu vlastního zdravého rozumu vypěstovali cit, který, ještě než si uvědomili obsah toho, co slyší, jim spolehlivě hlásil, zda mají, či nemají tomu, co se říká, věnovat pozornost. Vědomí o holokaustu a osud těch, kteří v něm zahynuli, by se neměly nikdy a nikde stát předmětem školení. Neměly by také v žádné podobě figurovat jako rozšířená nabídka zábavního průmyslu, zejména televize. Neměly by rovněž poskytovat průměrným a podprůměrným tvůrcům téma, kde, vzhledem k tomu, že si málokdo dovolí poukázat na slabiny díla z úcty před tématem, předpokládají úspěch nebo alespoň beztravnost za nedostatek zdrženlivosti a talentu.

Možná vyznívá těchto několik poznámek o problematice momentech, které s sebou snaha zprostředkovat vědomí o holokaustu širokému okruhu lidí nese, pesimisticky. Ale je snad užitečné si čas od času uvědomit, jak se právě čas snaží erodovat a rozleptávat snahu, která je mu v zásadě cizí – uchovat paměť a památku.

JIRÍ DANÍČEK

TERUMA (2M 25,1–27,19)

„Pověz synům Jisraele a vyberou pro mne příspěvek...“ (2M 25,2)

Klíčové přikázání této sidry a též posledních pěti oddílů Druhé knihy Mojžíšovy (*Šemot*) je: „A ať mi udělají svatyni a usadím se v jejích nitru!“ (2M 25,8) Naše svaté texty popisují v nejpodrobnějších detailech způsob a materiál použitý při stavbě svatyně i jejího vybavení. Celý ten podnik se svatyní zaplatily dobrovolné příspěvky Izraelitů (2M 25,2): jak se ukázalo, byla to nejúspěšněji vedená sbírková kampaň v dějinách lidstva. Mojžíš musel dokonce lidi prosit, aby už nic nenosili, protože zásoby převyšovaly potřebu: „Lid přináší víc, než je třeba k práci na díle, které Hospodin přikázal.“ (2M 36,5)

Nicméně v textu narážíme na jeden obtížně vysvětlitelný výraz: Hospodin praví Mojžíšovi, aby žádal Izraelity, aby „vybrali“ pro něj příspěvek (*v'jik'hu*). Nemělo by v textu namísto „vybrali“ být „dali/věnovali mi příspěvek“?

Italský komentátor rabi Ovadja Sforino (1470–1550) píše, že Hospodin říká Mojžíšovi: Pověz Izraelitům, že bych chtěl, aby gabajim, správci svatyně, vybrali od každého dary. Rav Chajim z Brisku dodal, že správci poté vzali shromážděné příspěvky a rozdělili je podle toho, co bylo při stavbě svatyně zapotřebí.

Tato procedura byla nutná k tomu, aby lidé pochopili, že nikdo nevlastní žádnou určitou „část“ svatyně, že ta patří celému izraelskému národu – a Hospodinu, pro kterého se dary původně sbíraly.

Závažnosti tohoto učení jsem si poprvé všiml ve své bývalé komunitě v New Yorku. Jednoho dne tam přišel kdosi pozdě na bohoslužbu a zjistil, že jeho sedadlo (tedy sedadlo s jeho jménem) mezitím někdo obsadil. A protože v synagoze žádné jiné místo nebylo, vypukla tak ostrá hádka, že se při ní souvěrci málem poprali! Podruhé se mi vybavila v mé současné obci, v izraelském Efratu. Člen komunity odstranil „svou“ bimu (pultík, na němž je umístěna Tóra, z níž se čte při bohoslužbě). Proč? Měl pocit, že k člověku, na jehož počest tuto bimu do synagogy věnoval, se nepěkně zachovali zdejší gabajim.

Nic ze svatyně nepatří konkrétnímu jednotlivci a nezáleží na tom, jak štedrý příspěvek kdo poskytl. K příkazu „a vyberou pro mne příspěvek“ bych ještě rád uvedl další vysvětlení. Význačným žákem rava Jisraele Salantera (1810–1883), iniciátora etického hnutí musar, byl rav Josef Jojzel z Novardoku. Tento uznávaný talmudista založil po celé Evropě síť ješivot – před vypuknutím druhé světové války jich bylo

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Moše a zlaté tele.*

na 180, přežila jediná. Rav Josef Jojzel své následovníky učil hlavně tomu, aby nevěnovali pozornost pomíjejícím módním vlivům ani všeobecným názorům, ale vždy se zajímali jen a jen o to, co si „přeje“ Hospodin. Jednou měl studenta, který na Jojzelovo nabádání příliš nedbal a nakonec musel z ješivy odejít. Přijali ho v jiné ješivě v sousedním městečku, kde se mu podařilo vystudovat. Později se z něj stal velmi úspěšný obchodník.

Za nějaký čas ho rabi Jojzel požádal o schůzku. Když se z obchodníka domu vrátil, vytáhl z kapsy šek na milion rublů jako dar na novou novardokskou ješivu. Děkan ješivy, kde boháče přijali poté, co ho Jojzel vyloučil, se zaradoval a okamžitě se ke svému bývalému studentovi také vypravil. Představoval si, že dostane alespoň dva miliony rublů! Jenže se šeredně zklamal. Dostal pouhých 36 rublů. Jak je tohle možné, zeptal se boháče? „Povím vám to. Když ke mně přišel rav Josef Jojzel, zuřila venku sněžná bouře. Vdusal rovnou do salonu, nevšiml si elegantního vybavení, zablátil drahé koberce a okamžitě mi začal

kázat o tom, jak důležitá je duchovní a etická síla a jaký význam by měla nová ješiva v Novardoku pro židovský svět. V jeho přítomnosti se mi všechno bohatství zdálo nesmyslné, pokud bych ho nepoužil na posílení židovského poslání. Cítil jsem, že vlastně obdarovává *on* mě; dává mi šanci, jak peníze moudře využít. A tak jsem tu šanci přijal. Když jste ke mně přišel vy, oči vám při pohledu na můj dům a sbírku obrazů málem vypadly z důlků. Zul jste se a chodil jste po špičkách, abyste nic nezašpinil. Oslovoval jste mě rebe – ale ne kvůli mým znalostem, jen kvůli mým penězům. Ve vaší přítomnosti jsem si byl svého bohatství až příliš vědom, takže jsem se z něj uvolil darovat jen 36 rublů...“

Co z toho plyne? Že darovat na dobrou věc znamená vlastně získat, a to na nejvyšší možné rovině. Umožňuje nám to, aby náš majetek byl k užítku ještě tehdy, až na tomto světě nebudeme.

VAJAKHEL (2M 35,1–38,20)

„Šest dní bude konána práce a sedmý den vám bude svátostí, šabatem, dnem Hospodinova odpočinku...“ (2M 35,2)

Jaký smysl má opakovat příkaz o dodržování šabatu, když jsme tento zákon dostali už jako čtvrté přikázání v rámci Desatera? (2M 20,8–11) A navíc, sotva před pěti kapitolami jsme slyšeli Hospodina, jak Mojžíše nabádá: „Promluv se syny Jisraele a řekni: Mé šabaty však zachovávejte, poněvadž šabat je pro všechna vaše pokolení znamením mezi mnou a mezi vámi...“ Proč pořád slyšíme totéž?

A dále: posledních pět biblických oddílů knihy *Šemot* jako by mělo zpřeházený pořádek: text začíná příkazem vystavět svatyni (2M 25,8), pokračuje nabádáním k dodržování šabatu (31,12–17), pak načrtává událost se zlatým teletem a její následky (32–34), vrací se k šabat (35,1–3) a pak jde zpět k tématu svatyně (35,4–40). Vývoj těchto pěti oddílů tedy je: svatyně–šabat–zlaté tele–šabat–svatyně. Ale proč?

Další otázka se týká role, kterou hraje Aron v tragédii se zlatým teletem. Když se Mojžíš nevracel z vrcholu hory Sinaj, podřídil se přání lidí, kteří mu řekli: „Vstaň a udělej nám boha, který by nás vedl, protože Moše, ten muž, jenž nás vyvedl ze země Mícrájim – nevíme, co se mu stalo!“ (2M 32,1) Aron vymodeluje ze zlata zísakaného z roztavených náušnic zlatého býčka, kterého postaví na oltář. Proč není Aron za svůj skutek přísně potrestán, když lidé, kteří býčka uctívali, byli na Mojžíšův příkaz zabiti?

Pokusím se vyjádřit, co nám text říká. Raši s odkazem na Midraš praví, že pů-

vodní příkaz k vystavění svatyně dal Hospodin den po Jom kipur, jako součást odpuštění (*kapara*) Izraeli za to, že národ uctíval zlatého býžka. Bůh přitom původně neuvažoval o svatyni jako o nějakém příliš honosném místě. Po zjevení Desatera Všemohoucí prikazuje: „Proto nedělejte žádné stříbrné božstvo, ani zlaté nedělejte se mnou! Co mi udělej, je oltář ze země, a na něm mi obětuj své celooběti a dobrovolné oběti, svůj brav a svůj skot, a já pak na každém tom místě, kde nechám vzpomenout své jméno, k tobě přijdu a požehnám ti!“ (2M 20,20–21) Bůh tedy nežádá zlato ani stříbro, chce, aby byl obsažen v lidských srdcích a duších. Koneckonců o sobě dal lidem vědět prostřednictvím duchovního prožitku, který vyvrcholil zjevním slov, nikoli vizemi předmětů a materiálních věcí.

Jenže když se Izraelité báli, že je Mojžíš opustil, zpanikařili, vrátila se jim psýché egyptských otroků a hledali náhradu za vůdce: nikoli za Hospodina, spíše za Mojžíše. Zoufale toužili po někom či něčem, co by je vedlo a pomáhalo jim.

Ramban vysvětluje a archeologické nálezy potvrzují, že zlaté tele v Egyptě nebylo samo o sobě bohem, že Egyptané uctívali sídlo slunečního boha Ra. Aron se tedy nerozhodl vytvořit náhradu Hospodina, ale náhradu Mojžíše. Když zlatého býžka vytvořil a postavil na oltář, pravil: „Hospodinův svátek bude ráno!“ Aron věděl, že do rána se Mojžíš vrátí.

Izraelité však cestu k Bohu – sošku jako náhradu Mojžíše – považovali za samotného boha. Aron se jim v tom snažil zabránit tím, že vystavěl oltář, na který tele postavil jako zamýšlenou oběť pro skutečného Hospodina, kterého měli Židé uctít ráno. Lidé však zaměnili prostředek za cíl, ráno vstali a ještě před Mojžíšovým návratem přinesli zlatému býžku oběti, které doprovázeli jídlem, pitím a nevázaným chováním.

Hospodin pochopil, že lidé potřebují k duchovními povznesení materiální záze-
mí. Prikazuje vystavět svatyni, překrásné místo, které však má být jen cestou k Bohu – aby se mohl „usadit v jejich nitru“.

Nakonec, po příkazu vystavět svatyni, vyjadřující svatost prostoru a místa, předmětu a budovy, poroučí Hospodin Izraelitům, aby dodržovali šabat, vyšší a skutečnější svatost času, ryzí duchovní místo setkání mezi srdci a dušemi Izraele a Boha. Šabat jako den dokonalého míru a harmonie, esenci izraelské existence a jeho poslání světu.

(Z komentářů *rabiho Šlomo Riskina* vybrala a přeložila A. Marxová.

Biblické citáty jsou převzaty z překladu *rabína K. E. Sidona*.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – únor 2011

Staronová synagoga

4. 2.	pátek	I. den Roš chodeš adar I. začátek šabatu	16.42 hodin
5. 2.	sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ TRUMA 2M 25,1–27,19 hf: Iz 66,1–24 mincha	16.30 hodin 17.52 hodin
11. 2.	pátek	začátek šabatu	16.54 hodin
12. 2.	sobota	TECAVE 2M 27,20–30,10 hf: Ez 43,10–27 mincha	16.30 hodin 18.03 hodin
18. 2.	pátek	PURIM KATAN začátek šabatu	17.06 hodin
19. 2.	sobota	ŠUŠAN PURIM KATAN KI TISA 2M 30,11–34,35 hf: 1Kr 18,1–39 mincha	16.45 hodin 18.15 hodin
25. 2.	pátek	začátek šabatu	17.18 hodin
26. 2.	sobota	VAJAKHEL 2M 35,1–38,20 hf: 1Kr 7,40–50 mincha	17.00 hodin 18.26 hodin
4. 3.	pátek	začátek šabatu	17.30 hodin
5. 3.	sobota	ŠABAT ŠKALIM PEKUDEJ 2M 38,21–40,38 hf: 2Kr 12,1–17 mincha	17.00 hodin 18.37 hodin

předvečer Roš chodeš adar II.

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu od 9 hodin.

V pátek večer se zde bohoslužby nekonají.

*Výjimečně zde bude probíhat bohoslužba i v pátek večer
dne 11. února od 17 hodin.*

Bejt Simcha

(Maiselova 4, Praha 1)

*Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin,
po bohoslužbě následuje buď studium týdenního oddílu Tóry,
nebo výuka šabatových zpěvů – zmirot.*

Úvod do judaismu každé úterý od 19.30 hodin.

*Ivrit hodiny pro mírně pokročilé a falešně začátečníky
každé úterý od 18.30 hodin.*

JÁ NEFILOSOFUJI

Vyprávění chirurga, generála a rytíře čestné legie Josefa Hercze

Dne 9. prosince 2010 zemřel v Praze generál MUDr. **JOSEF HERCZ**, voják a důstojník československé zahraniční armády, primář chirurgie v nemocnici Na Bulovce,

Josef Hercz. Foto archiv.

rytíř francouzské čestné legie a bývalý místopředseda Československé obce legionářské.

Narodil se 11. 8. 1917 na Slovensku. Po okupaci se mu podařilo odjet na Blízký východ, kde vstoupil do jednotek československé armády. Bojoval v Sýrii, Libanonu aj.; také u Tobruku, kde byl raněn. Roku 1942 studoval na důstojnické škole v Haifě, o dva roky později byl jmenován velitelem průzkumné čety, jíž velel i při obléhání Dunkerque. V roce 1946 dokončil studia na lékařské fakultě UK, v roce 1947 přišel na chirurgické oddělení nemocnice Na Bulovce, kde pracoval až do důchodu (1992). V roce 2005 byl jmenován brigádním generálem, několik let byl místopředsedou Československé obce legionářské. Jeho pozoruhodný osud se podařilo zachytit dokumentaristům z projektu *Post bellum – Paměť národa*. Následující text je pro potřeby *Rch* mírně upraveným záznamem vyprávění MUDr. J. Hercze z roku 2004.

MÍSTO TŘÍ TÝDNŮ PĚT MĚSÍCŮ

Narodil jsem se jako čtvrtý ze šesti bratrů na samotě Čalovka v obci Egreš na východním Slovensku. V roce 1935 jsem odmaturoval v Košicích a šel jsem studovat medicínu do Prahy. Vystudoval jsem jen sedm semestrů, po uzavření vysokých škol v roce 1939 jsem se vrátil domů. Z rasoných důvodů jsem byl odveden jako voják do pracovních oddílů, kde sloužili zejména Romové a Židé. Musel jsem přísahat věrnost Slovensku „na lopatu“: Přehodili jsme lopatu z pravé ruky do levé a zvednutím pravé ruky jsme přísahali. Museli jsme pronést: „Tak přísahám.“

Začátkem května 1940 jsem přijel domů a zjistil jsem, že starší bratr je pryč, odešel balkánskou cestou na Střední východ. Dostali jsme zprávu přes Košice, které už byly maďarské, že vstoupil do tehdy vznikajících jednotek československého pěšího praporu východního pod vedením plukovníka Klapálka. Rozhodl jsem se, že chci také bojovat na Středním východě. Poněvadž při ilegálním přechodu bych mohl být považován za zběha, zvolil jsem cestu vystěhovačským transportem.

Vystěhovačská loď Pentscho vyplula z Bratislavy 18. 5. 1940 asi se třemi sty emigranty na palubě. Transport měl trvat jen tři týdny, v deltě Dunaje měla čekat větší zámořská loď. Plavba se však protáhla asi na pět měsíců – žádná loď poté na uprchlíky nečekala, takže nezbylo než s říčním plavidlem vyplout na volné moře. Cestující měli hromadné vízum do Paraguaye, oficiálního cíle celého transportu. Skutečným cílem byla však Palestina. V Maďarsku na loď nastoupili další uprchlíci, celkem bylo na palubě 508 pasažérů (přičemž kapacita lodi činila asi 250 osob).

Loď měla bulharskou vlajku, papíry měla však falešné. Proto nás úřady zastavovaly. Při čekání v jugoslávském přístavu Dobra se narodila holčička Dobra, v roce 1990 jsem se s ní setkal v Haifě, kde byl sraz bývalých cestujících z Pentscha. Bulhaři nám později odebrali falešné papíry a šoupli nás doprostřed Dunaje mezi rumunským Giurgiu a bulharským Ruse, stali jsme se pirátskou lodí bez vlajky. Hladověli jsme, nebyla voda, nakonec jsme ji čerpali z Dunaje. Divím se tomu, že na lodi nevyppukla žádná vážnější epidemie...

Přes Istanbul, ostrov Lesbos a Pireus jsme se dostali na tehdy italské Dodekanézy.

Navigační prostředky té říční lodi byly primitivní a dokázali jsme plout jen díky našemu kapitánovi – bývalému bělogvardějci, který přišel ve válce proti Japoncům o nohu; byl to prvotřídní námořník.

Italové byli překvapeni, že jsme nevytlili do povětří, když jsme proplouvali minovým polem. Ukázalo se, že naše říční loď se svým malým ponorem na miny nedosáhla. Italové byli slušní, dali nám nějaké zásoby a vypro-

vodili nás přes minové pole. Vypluli jsme dál, byl však nedostatek pitné vody, do kotle se používala i mořská voda, která však vytvářela usazeniny a ty ucply potrubí. Motory se zastavily, loď dál nejela. Kapitán nařídil zhotovit plachty z prostěradel a dek, 8. října jsme dopluli k ostrůvku Chamilonesi. Ostrov byl skalnatý a neobydlený, naše loď na něj najela. Bylo jasné, že 500 osob naší posádky tam dlouho nepřežije.

ZACHRÁNĚNI BRITY

Josef Hercz se vydal na člunu spolu s dalšími čtyřmi dobrovolníky (k nimž patřil také Imrich Lichtenfeld z Bratislavy, pozdější zakladatel dnes mezinárodně uznávané bojové techniky Krav maga) hledat 60 mil vzdálenou Krétu.

Čtvrtý den jsme už pomýšleli na sebevraždu, leželi jsme polomrtví ve člunu, zesláblí, hladoví. Měli jsme dvě pistole, které byly k nepoužití, a já jsem prý navrhoval, abychom naskákali do moře, a tak ukončili naše trápení.

Po pěti dnech je objevilo britské letadlo z mateřské letadlové lodi *Illustrious* a další loď ze skupiny hladinových lodí, torpédoborec *Nubian*, je vyzvedla.

Britové vyslali radiogram, na jehož základě byl zbytek transportu na ostrově zachráněn. Když dostávám otázku, co považuji za svůj nejzáslužnější čin svého života, odpovídám, že je to skutečnost, že jsem se vydal v záchranném člunu pro pomoc na Krétu. Nebýt toho, tak by ti lidé na ostrově zahynuli žízni a hladem.

Loď Pentscho po ztroskotání. Foto archiv.

Pana Hercze a ostatní členy posádky záchranného člunu vyslyšel britský zpravodajský důstojník. Výslech pokračoval v Alexandrii a následně byli internováni v egyptském vězení tamtéž.

Tam jsme teprve zažili to pravé egyptské vězení, špínu, štěnice. Všichni jsme měli zdravotní potíže a všichni jsme chtěli pryč, bojovat. Oni nám pořád říkali: Bukra, bukra, což znamenalo zítra, zítra. Když to trvalo týden, přešla nás trpělivost a začali jsme rozbíjet vnitřek vězení, stůl, dveře.

Střežil nás egyptský seržant a ten nás spojil s velitelem vězení, který nás kontaktoval s československým konzulem, panem Hrabou. Dostali jsme se do židovské nemocnice, ošetřili nás a mne operovali kvůli flegmoně ruky.

V květnu 1941 vstoupil J. Hercz do československé jednotky pod vedením plukovníka Karla Klapálka v Alexandrii. Za tři týdny už střežil libyjsko-egyptské hranice, poté byl přesunut do Sýrie a Libanonu a do Tobruku.

HAVÁRIE AUTA U TOBRUKU

Před přesunem na letiště El Adem jsme ukořistili italský terénní vůz, plukovník Klapálek však nedovolil, abychom ho použili k přesunu. Naše četa ale měla nedostatek vozidel, nadporučík Šindelka nařídil, abychom přes Klapálkův zákaz naložili na nákladáček naši polní kuchyň. Vůz jel na konci kolony, aby ho plukovník neviděl. Dlouhá kolona motorových vozidel se chová jako harmonika, a odnáší to pak vozidla na jejím konci. Náš italský vůz měl pohon na všechny čtyři kola, byl při velkých rychlostech nestabilní. Začal se na silnici houpat, až se převrátil. Při přesunu na letiště Sidi Rezegh jsme havarovali. Na korbě seděl vojín Jágrík, odletěl z korby, zlomil si bederní obratel. Můj spolujezdec vojín Gibián zůstal pod vozidlem, měl rozdrácený bérce, v polské nemocnici mu musela být amputována noha. Zahynul při tom i náš maskot, pes ukořistěný z italských pozic. Já jsem našťastí nebyl zraněn vážně, jen zlomená žebra, s vojínem Jágríkem jsme byli nemocniční lodí převezeni do Alexandrie.

Po vyléčení byl Josef Hercz převezzen zpět do Tobruku, poté co skončilo obléhání, ho převezeli do důstojnické školy v Alexandrii. Frekventanti důstojnické školy byli krátce nasazeni u El Alamejnu. Po několika dnech je vystřídali Novozélandané a škola byla převelena do Haify.

V Tobruku jsme chodili na dobrovolné průzkumné hlídky. Chodil jsem se svým velitelem čtyř poručíkem Kleinem. Poručík Klein byl raněn, utrpěl průstřel paže. V odůvodnění, když jsem dostal válečný kříž, stálo: Poskytl svému veliteli pomoc a zúčastnil se velkého počtu hlídek.

PROTIÚTOK U DUNKERQUE

Rotný aspirant Josef Hercz byl v roce 1944 u Dunkerque jmenován velitelem průzkumné čtyř 3. roty motopraporu.

Z devadesáti procent to byli Češi, kteří po Mnichovu v Sudetech zůstali a naru-

kovali do wehrmachtu a padli do zajetí Spojenců. Poté se přihlásili do československé armády. Stoprocentní důvěru jsem v ně neměl.

Zúčastnil se dvou zásadních útoků při obléhání Dunkerque, jejichž cílem bylo zabránit, aby Němci narušovali spoje postupujících Spojenců. První útok se uskutečnil 28. října 1944, druhý 5. listopadu.

Náš druhý protiútok z 5. listopadu byl prozrazen. Dunkerque byl úplně u belgických hranic, naše velitelství už bylo na belgickém území ve vesnici La Panne. Tam chodili naši kluci po hospodách a chlubil se, jaké to bylo 28. října a že do toho jdeme 5. listopadu znovu. Asi je slyšeli nějací kolaboranti a Němci se na útok dobře připravili. Střelec z mého brencarrieru dostal kulku do hlavy, měl prostřelenou přílbu.

ANTISEMITISMUS

Když londýnská vláda vyhlásila roku 1942 všeobecnou mobilizaci, tak velká část nově narukovaných vojáků byli židovští kluci z Palestiny, takže na Středním výcho-

Haifa, 1942 (vpravo J. Hercz). Foto archiv J. H., Post bellum.

dě byly trochu antisemitské tendence, ale velitel Klapálek tomu radikálně bránil. Třetímu praporu dvoustého protiletadlového pluku se říkalo „Šalom“ prapor. Někdo to bral s nadhledem, někdo méně. Já jsem antisemitismus nikdy nepocítil. Pokud by k tomu došlo, osobně bych si to s tím dotyčným vyřídil. Pokud si kluci židovští stěžovali, někdy to ale možná bylo i jejich vinou, neplnili svoje povinnosti, jak je plnit měli, a rádi to sváděli na to, že se jmenujou tak a tak...

Podobně v Británii jsme měli na uniformě na klopách ME – Middle East. Někdo to také přeložil v legraci na „Mise Emigranten“ – škaredí emigranti – to mělo také trochu antisemitský osten. Ale to nic neměnilo na tom, jak nás velitelé hodnotili.

VOLNÝ ČAS

Hráli jsme karty, také poker. Někteří na tom hodně zbohatli... Vyhledávali jsme také bordely. V Alexandrii se jeden jmeno-

val Sister's Street. U praporu sloužil nějaký, tuším, že se jmenoval Sedláček, četař, chlap mezi čtyřicítkou a padesátkou. Kdo šel do bordelu, tak správně se tam musel nějak zapsat a musel prodělat profylaxi. Protože když nebyl napsaný, neprodělal profylaxi a dostal se do nemocnice, protože chytil nějakou pohlavní nemoc, nedostal žold. No tak tam kluci psali: „Sedláček, Sedláček, Sedláček.“ No a potom přišlo nějaké hlášení na velitele výcvikového střediska, kdo to je ten Sedláček, že skoro denně a několikrát... Tak si zavolali milého Sedláčka, a přišlo se na to, že to není on.

PO NÁVRATU

Dva z bratrů pana Hercze bojovali v zahraniční armádě, třetí byl zastřelen v koncentračním táboře, jeho matka byla též zavražděna, otec spáchal sebevraždu. Většinu ostatních příbuzných nacisté též zavraždili. Rodný Herczův statek byl nejprve arizován a při přechodu front zcela zničen.

Dozvěděli jsme se, jak zacházel arizátor našeho statku s mými rodiči, jak je ponižoval. Před zraky celé vesnice jsme ho s bratrem zmlátili do krve. Za nějakou dobu jsme dostali od košického vojenského prokurátora předvolání za těžké ublížení na zdraví. Pražský prokurátor to odložil ad acta, a tím to skončilo.

V roce 1946 Josef Hercz dokončil studia na lékařské fakultě, v roce 1947 přišel na chirurgické oddělení nemocnice Na Bulovce, kde pracoval až do svého odchodu

do důchodu v roce 1992.

ROK 1989

Sametovou revoluci v roce 1989 jsem prožil jako primář chirurgie v nemocnici Na Bulovce. Byl jsem velmi rád, protože jsem věděl, že se vrací svoboda pohybu, svoboda vyjadřování a podobně. Mně se osobně život nijak nezměnil, byl jsem samozřejmě rád, že se to stalo a že můžu zase žít v demokratické republice. Listopadové dny jsem ale neprožíval, o politiku jsem se nikdy nezajímal. Pro mne existovala rodina a práce, politika mi mohla být ukradená.

Krédo? Poselství? Já nefilosofuji. Jednou mi kdosi říkal, ty jsi takový dlouhán, tebe to treť prvního. Netrefilo, neměl jsem to psáno v osudu.

Zpracoval **HYNEK MORAVEC** (o. s. Post bellum), pro Rch upravila am; více viz <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/360>

RABI MEIR Z ROTHENBURGU KRÁLOVSKÝ VĚZEŇ

Cyklus Rabínské myšlení středověku a renesance

Pohnutý osud rabi Meira je příkladem, jak se jednotlivec může stát obětí obecnějších dějinných posunů. Ukazuje obtížné postavení představitelů židovských obcí, kteří byli ve vrcholném středověku často nuceni volit mezi záchranou jednotlivce a zachováním celé obce, i schopnost jednotlivce obětovat se pro dobro celku.

Rabi Meir se narodil kolem roku 1215 nejspíše ve Wormsu. Studoval ve Würzburgu u Jicchaka ben Mošeho, autora významného spisu *Or zarua* (Zaseté světlo). Později odešel do Francie, kde pokračoval ve studiu mimo jiné u rabi Jechiela z Paříže. Roku 1240 byl rabi Meir zřejmě přítomen tomu, když byl rabi Jechiel nucen bránit judaismus ve veřejné disputaci proti odpadlíkovi Nicholasi Doninovi. O pálení Talmudu, ke kterému došlo o několik let později, napsal dokonce elegii, jež začíná slovy „Po čem jsem toužil, spálil oheň“. Nejpozději roku 1245 se usadil v německém Rothenburgu, kde (snad s kratšími přestávkami) sídlil až do roku 1286, kdy došlo v jeho životě k událostem, jimž se budeme vzápětí věnovat.

Již ve čtyřicátých letech 13. století byl rabi Meir uznáván jako vůdčí rabínská autorita, jak dosvědčují náboženskopravní dotazy, které mu zasílali tazatelé nejen z Německa, ale také z Rakouska, Francie a z Čech. Například roku 1249, poté co český král Václav I. znovu ustanovil svého syna Přemysla Otakara II. moravským markrabím a pověřil jej výběrem židovských daní, obrátili se představitelé českých a moravských obcí na rabi Meira, aby rozhodl při, která mezi nimi kvůli novému uspořádání vznikla. Starší historikové se dokonce domnívali, že rabi Meir zastával funkci vrchního rabína nad německými obcemi. I když tento názor je dnes všeobecně považován za mylný, protože nic nenásvědčuje tomu, že funkce vrchního rabína ve 13. století existovala, je zřejmé, že názor rabi Meira v právních sporech byl zúčastněnými stranami považován za rozhodující. V tomto smyslu rabi Meir mnohdy hrál roli nejvyššího rabínského soudce.

Rabi Meir založil v Rothenburgu svou ješivu, která sídlila, jak bylo mezi 10. a 13. stoletím běžné, v jeho vlastním domě (Meirův dům měl podle jednoho svědectví dvacet jedna místností, a tak lze předpokládat, že mnozí studenti se s mistrem nejen učili, ale také v jeho domě bydleli). Z jeho spisů

jsou nejdůležitější responsa – odpovědi na náboženskopravní dotazy, které již ve středověku kolovaly v řadě sbírek. První tištěné vydání vyšlo roku 1557 v italské Kremoně a obsahuje 315 respons, z nichž některá pocházejí od jiných autorů. Druhá sbírka, vycházející z jiného pramene, vyšla roku 1608 v Praze. Obsahuje 1022 položek, z nichž přibližně čtyři sta tvoří Meirova responsa. Kromě respons napsal rabi Meir tosafot (analytické rozbor) k několika traktátům Talmudu, halachické monografie na různá témata (požehnutí, rituální porážka, oplakávání zesnulých) a komentář k šestému oddílu Mišny. Dochovány jsou různé sbírky jeho halachických rozhodnutí.

ZATČENÍ

Pozdější osud rabi Meira je krutým svědectvím zhoršení situace německých Židů po nástupu Rudolfa I. Habsburského na trůn roku 1273. Navzdory svému prominentnímu postavení a zázemí se rabi Meir rozhodl opustit Německo. Významný učenec a bibliograf Chajim Josef David Azulaj (1724–1807) popisuje ve spise *Šem ha-gdolim* události, které znamenaly v životě rabi Meira tragický obrat:

Rabi Meir z Rothenburgu se vydal na cestu do zámoří i se svou domácností a s dcerami a zeti a se vším, co mu patřilo. Přišel do města v hornaté oblasti, zvané německy Lombardische Gebirge, kde se hodlal usadit, dokud se k němu nepřipojí zbytek jeho domácnosti. Ve stejnou dobu však oním městem projížděl na cestě z Říma basilejský biskup. Byl s ním také jistý muž jménem Kneppe, který poznal našeho mistra a informoval biskupa, na jehož popud místní vládce Meinhart z Görzu 4. tamuzu roku 5046 (28. června 1286) rabi Meira zatkl a předal králi Rudolfovi. Zemřel ve vězení 19. ijaru 5053 (27. dubna 1293).

Je zajímavé, že uvěznění rabi Meira zmiňují nejen hebrejské, ale také latinské pra-

meny. Jistý dominikánský mnich píše v latinské kronice, pojmenované podle místa vzniku *Annales Colmarienses* (Letopisy z Colmaru): „Král Rudolf zajal Žida z Rothenburgu, o kterém Židé hovoří jako o významném a velice uctívaném učenci.“ Citované prameny však nijak neosvětlují vlastní důvody Meirova odchodu ani skutečnost, že nebyl navzdory snahám židovských představitelů nikdy propuštěn. Starší historikové poukazovali na doklady protizidovských obvinění a útoků, jež však byly navzdory své závažnosti příliš rozptýlené v čase i prostoru, aby vysvětlily migraci celých obcí a prominentních židovských představitelů, jako byl rabi Meir (jen v Mohuči bylo roku 1286 zajištěno padesát čtyři domů po židovských majitelích).

Americký historik Irving A. Agus se ve čtyřicátých letech 20. století rozhodl hledat odpověď přímo v responsech rabi Meira. Vymezil skupinu více než šedesáti respons, zabývajících se otázkami souvisejícími s platbou daní. Pečlivým studiem zjistil, že zatímco responsa opakovaně zmiňují, že němečtí Židé platili daně místní světské nebo církevní vrchnosti po případě měšťanům, ani v jediném případě nehovoří o tom, že by odváděli nějaké pravidelné dávky králi (výjimkou je výše zmíněné responsum zasláné ovšem do Čech).

Popsaná situace byla důsledkem rostoucí moci měst a místní šlechty, které králové v průběhu 13. století přepustili mnohé příjmy z židovského regálu. V mezivládi, které trvalo od úmrtí císaře Friedricha II. roku 1250 do nástupu Rudolfa Habsburského v roce 1273, přišla koruna o další příjmy. Sám rabi Meir novou situaci popisuje (ed. Kremona, č. 121):

Viděl jsem mnoho případů, kdy se někdo přestěhoval ze svého města na místo vzdálené jen půl míle a přestal platit daň židovské obci. Původně, když existoval král, platili mu [všichni Židé], i když sídlili osm mil od daného města, vlastně kdekoli na území biskupství.

Pro Židy mohla být nová situace často relativně příznivá – při rozdrobenosti německého území umožňovala usadit se

Titulní list z pražského tisku Meirových respons. Archiv ZM v Praze.

u pána, který nabízel nejpříhodnější podmínky. Židé navíc tradičně usilovali o co nejvyšší nezávislost. Židovská etika středověku, citlivě reagující na biblický příběh Exodu, zdůrazňovala svobodný stav Žida jako služebníka Božího. V Lv 25,55 říká Bůh: „Synové Izraele jsou přece moji služebníci, jsou to mí služebníci, které jsem vyvedl z Egypta“ a Talmud (např. bKid 22b) komentuje: „Synové Izraele jsou přece moji služebníci – a nikoli služebníci mých služebníků!“

Ve středověku byly sféry politiky, hospodářství a náboženství silně propojeny a všechny dohromady určovaly výsledný status jedince nebo skupiny. Platili-li Židé daně místnímu pánovi za povolení usadit se v jeho městě a provozovat tam svá povolání, nestávali se jeho služebníky a zachovávali si vzácné privilegium svobody pohybu. V mnoha případech však bylo důsledkem oslabení centrální moci krále uvalení dvojího jha ve formě plateb nejen místní šlechtě, ale také měšťanům, kteří si často vynucovali platby jednoduše pod pohrůzkami násilí.

Když se král Rudolf ujal vlády, měl ve své moci jen malou část německých Židů. Lze předpokládat, že jak místní šlechta, tak měšťané si bedlivě střežili snadné příjmy, které jim židovská přítomnost přinášela, a král neměl příliš možností, jak daný stav zvrátit. Rudolf zvolil cestu právní argumentace a opakovaně prohlašoval Židy za *servi camerae* nebo *Kammerknechte* – služebníky královské komory. Roku 1283 si tímto argumentem vymohl konfiskaci majetku, který zůstal po židovských obětech pogromu v Mohuči. I když samotný termín je doložen již z dřívější doby, zdá se, že z něj nebyla podobným způsobem vyvozována osobní a majetková závislost Židů na koruně. Židé tento posun ve svém právním postavení nesli těžce. Rabi Meir píše (ed. Praha, č. 1001): „Židé nejsou podřízeni svým pánům tak jako Nežidé v tom smyslu, že by museli platit daně určitému pánovi, i když nežijí na jeho území. Status Židů v této zemi odpovídá svobodnému majiteli půdy, který ztratil svou půdu, avšak neztratil osobní svobodu.“ Z tohoto i z dalších textů vyplývá, že němečtí Židé se považovali za osobně svobodné, s právem stěhovat se z místa na místo. Pokud se rozhodli usadit se na území některého pána, stalo se tak na základě podmínek, které byly alespoň teoreticky výsledkem oboustranné svobodného rozhodnutí.

Židé se podle všeho nehodlali se ztrátou svobody smířit a mnozí z nich se rozhodli raději odejít ze země. Není překvapující, že se snažili před odchodem zpeněžit svůj majetek. Jak dosvědčuje Meirův případ, měli rovněž dobré důvody pokusit se svůj

odchod utajit. I poté se král snažil situace využít ve svůj prospěch, jak dokazuje dopis, zaslaný Rudolfem představitelům měst Mohuče, Špýru, Wormsu, Oppenheimu a oblasti Wetterau. Rudolf prohlašuje, že Židé jako jednotlivci i jako skupina, osoby i jejich majetek, patří králi. Protože pak někteří židovští obyvatelé zmíněných měst uprchli do zámoří, aniž by od krále obdrželi povolení, je prý případné, aby byl alespoň movitý i nemovitý majetek, který po sobě zanechali, předán králi.

STUDIUM V CELE

Uvěznění rabi Meira lze proto chápat jako jeden z Rudolfových kroků k prosazení nového právního a ekonomického statusu německých Židů. Vyplývá to i z následného jednání mezi představiteli německých židovských obcí a Rudolfem v roce 1287/8, jak je popisuje přímý účastník, rabi Chajim ben Jehiel Chefec Zahav z Kolína nad Rýnem. Text hovoří o závazku, který král Židům přislíbil za zaplacení jisté sumy. Citovaná kronika z Colmaru zmiňuje, že Židé žádali propuštění rabi Meira a ochranu některých ohrožených židovských obcí. Rabi Chajim píše:

Loňského roku pouze dvanáct židovských obcí souhlasilo s tím, že zaplatí králi dvacet tři tisíc liber s tím, že pokud nedodrží svůj slib, nebudeme mu dlužní nic. Král však následně změnil názor a podmínky svévolně nedodržel. Má snad oněch dvanáct obcí povinnost zaplatit? Určitě nikoli! Vždyť sám jsem tam vlastně nešel jako člen oficiální delegace a [moje obec] mne výslovně od účasti zrazovala. Třikrát jsem králi opakoval: „Nejsme ti ničím povinni. Když splníš svůj slavný slib, dostaneš zapláceno a já sám se o to zasadím. V opačném případě nedostaneš ani groš.“ Král tehdy odpověděl: „Jsem s tím srozuměn.“ [...] Když pak král od splnění slibu ustoupil, řekl jsem oněm židovským obcím, aby od svých členů žádnou daň nevybíraly. Všichni přítomní učenci vydali rozhodnutí, podle něž jsme neměli žádnou povinnost platit, a dokonce v tomto smyslu vydali písemný příkaz. Navzdory tomu byla na naši obec dávka uvalena a král [...] ji vymáhal. Obec by ani tak nezaplatila, kdyby si neuvědomila, že [bez podpory krále] nebude schopna vymáhat to, co jí dlužili [křesťanští dlužníci]. I tak [král] hledá cestu, jak výmoci i zbytek sumy.

Svědectví rabi Chajima ukazuje, že Židé se snažili rabi Meira osvobodit i za cenu obrovského výkupného. Rudolfovi však nešlo o jednorázový zisk. Nejspíše se od samého počátku choval zálučně, což při-

nejmenším v představitelích obce Kolína nad Rýnem, kde rabi Chajim sídlil, vzbudilo podezření, a proto se nechtěli jednání oficiálně zúčastnit. Sám Chajim během jednání zdůrazňoval, že se jedná o platbu za splnění konkrétních slibů, která nijak nezakládá povinnost Židů platit králi daně. Přesto se Rudolf snažil židovské obce vmanévrovat do situace, kdy zaplacení dávky ustaví precedent pro následné pravidelné daně. Jak vyplývá ze závěru textu, Rudolf patrně použil jako výhrůžku možnost zrušení povinnosti křesťanů splácet dluhy židovským věřitelům, což by vyústilo v situaci, kdy by Židé nemohli platit stávající daně místním pánům a městům. Židé tedy část sumy zaplatili, avšak ani to Rudolfa neuspokojilo.

Němečtí Židé se ještě v roce 1288 obrátili se žádostí o pomoc na papeže Mikuláše IV., který vyzval Rudolfa, aby vězněného rabi Meira propustil. Rudolf však papežovu výzvu ignoroval a očekával další nabídky výkupného ze strany židovských obcí. Židé se však právem obávali, že Rudolf by ani napodruhé rabi Meira nepropustil. Rabín tak zůstal uvězněn až do své smrti. Ani tehdy však nebylo jeho trápení u konce. Trvalo dalších čtrnáct let, než Alexander ben Šelomo Wimpfen vykoupil od Rudolfova syna Alberta Meirovo tělo a zesnulý mohl být 4. adaru 5067 (1307) ve Wormsu pohřben podle židovského zvyku.

Po většinu času byl rabi Meir vězněn ve věži hradu Ensishheim, který historikové identifikují se stejnojmenným místem v Horním Alsasku poblíž města Colmar, což také vysvětluje, proč kronika místního kláštera obsahuje zmínky o jeho osudech. I když rabi Meir ztratil osobní svobodu, bylo mu dovoleno pokračovat ve studiu. V cele směl dokonce přijímat své žáky, s nimiž probíral různé halachické problémy. Žáci některé z jeho názorů zapsali s poznámkou, že je „vyslovil ve věži Ensishheimu“. Rabi Meir dokonce z vězení rozesílal responsa a pracoval zde na kompilaci svých poznámek k Talmudu.

I když přímé doklady chybějí, je možné, že sám rabi Meir trval na tom, aby bylo jednání s králem Rudolfem ukončeno. Hrozilo totiž nejen to, že by jej král stejně nepropustil, ale že by k případům zajímání Židů za účelem vymáhání výkupného docházelo ještě častěji. Hrdinský postoj rabi Meira, který se rozhodl raději strávit zbytek života ve vězení, než aby kvůli němu židovské obce ztratily část svých svobod, stál nejspíše u vzniku pozdějšího podání Meirova uvěznění, jak je dokládá například Šelomo Luria ve spise *Jam šel Šelomo* (Git 4:66), podle kterého rabi Meir platbu přemrštěného výkupného od počátku odmítal. **PAVEL SLÁDEK**

ANGELO NEUMANN NA HAGIBORU aneb RIZIKA KONVERZE

Nedaleko vchodu do strašnického krematoria se v sevření frekventované křížovaty krčí malý hřbitůvek, zapomenuté místo posledního odpočinku pražských německých evangelíků z 19. a začátku 20. století. Donedávna to tu bylo zarostlé a zpustlé, do neprůchodné džungle náletových dřevin zavítal málokdo a kdysi výstavné tumbky a památníky se ve smogu a kyselých deštích rozkládaly. V 50. letech stráničtí činitelé rozhodli, že se hřbitov zruší a pozemek využije k „rekreačním a sportovním účelům“. Nakonec byla přilehlá hřbitovní kaple přidělena Čs. církvi husitské, která ji začala využívat jako kolumbárium, a snad kvůli tomu zůstal hřbitov zachován, i když v žalostném stavu. Před deseti lety někoho napadlo, že by tu mohly být uloženy ostatky vojáků wehrmachtu, padlých na českém území. Z toho sešlo, ale díky této iniciativě začala postupná obnova pietního místa.

Proč o tom píšeme? Protože na hřbitově (klíč je k mání u protější správy Vinohradských hřbitovů) zjistíte, že tu odpočívá mnoho Židů, kteří v 19. století konvertovali ke křesťanství. Ze známých osobností například Moritz Gröbe, železniční stavitel, jehož odkaz jmenovitě připomíná vinohradský park, vila a vinice „Grébavka“. Především je tu však pohřben – o tom se dlouho nevědělo – Angelo Neumann.

POCTA ANGELOVI

Legendárního impresária, kterého jsme si v Řeh připomněli u příležitosti výročí jeho narození (11/2010) a ve stati o Mahlerovi (7/2010), uctila 18. prosince, dva dny před výročím úmrtí v roce 1910, také Státní opera třemi slavnostními akcemi v jednom dni. Nejdříve se u jeho hrobu uskutečnil pietní akt, na němž promluvil Oliver Dohnányi, dirigent a ředitel Státní opery Praha, a zahrálo Collegium pražských trubačů. Poté byla ve foyer Státní opery zahájena výstava *Pocta Angelu Neumannovi* z fondů jejího dokumentačního střediska. S mimořádným ohlasem se pak setkal večerní slavnostní koncert pod taktovkou O. Dohnányiho, jehož dramaturgie vycházela z repertoáru Neumannovy éry v Novém německém divadle. Není náhodou, že se první půle sestávala výhradně z děl Richarda Wagnera, v druhé pak zazněly skladby Leoncavallovy, Rossiniho, Verdiho či Arriga Boita z opery *Mefistofele*, kterou Neumann s velkým úspěchem v Praze jako první uvedl.

Státní opera Praha se v poslední době vehementně hlásí k historickému odkazu svých předchůdců a připomíná, jak kdysi světově proslulá operní scéna vznikla. Stejně jako Národní divadlo, na jehož výstavbu se podle tradice skládal český národ, i Nové německé divadlo v Praze bylo postaveno ze sbírek. Ty mezi sebou uspořádali pražští Němci, přičemž významnou měrou přispěli židovští podnikatelé. (Mnozí z nich ovšem financovali i stavbu českého Národního divadla; obě budovy byly navíc postaveny téměř ve stejné době: Nové ně-

Angelo Neumann.

mecké divadlo zahájilo první sezonu Wagnerovou operou *Mistři pěvci norimberští* 5. 1. 1888, pět let po znovuotevření zlaté kapličky.) Německá operní scéna se tak přestěhovala ze Stavovského divadla do vlastní honosné budovy „ve Štatparku“, která se díky neorenesanční výzdobě a prostornému hledišti s vynikající akustikou zařadila mezi nejkrásnější divadla Evropy. Klíčovou roli v jeho historii sehrál právě Angelo Neumann, který divadlo zpočátku provozoval jako vlastní podnik.

O Neumannovi se mluví většinou jako o vídeňském rodákovi. Narodil se však jako Josef Amschel Neumann v roce 1838 v židovské rodině ve slovenské Stupavě. Do Vídně se dostal ve dvaadvaceti letech, ale již předtím debutoval jako nadějný baryton v Krakově, Bratislavě a Gdaňsku. Jeho pěveckou dráhu ve vídeňské Dvorní opěře však přerušily zdravotní problémy, v roce 1876 ji nadobro opustil a stal se operním dramaturgem a společníkem Augusta Förstera, ředitele Městského divadla v Lipsku. Tady se soustředil na uvádění děl Richarda Wagnera, kterého osobně znal a pokládal ho za svého přítele.

Wagnerovy názory jsou považovány za jeden z hlavních zdrojů nacistického anti-

semitismu vedoucího ke genocidě šoa. Je proto paradoxní, že Židé vždy patřili k jeho nejvýznamnějším interpretům a obdivovatelům. Bylo tomu tak ještě za Wagnerova života. Jeho nechvalně známá stať *Židovství v hudbě*, publikovaná v roce 1850, je nejen ostrým výpadem proti Giacomo Meyerbeerovi a Felixi Mendelssohnovi-Bartholdymu, ale i otevřeně antisemitským textem.

Na druhou stranu píše Wagner ve své autobiografii o svém „životním přátelství“ s filologem Samuelem Lehrsem, se kterým se seznámil v Paříži a který mu doporučil některá z témat jeho budoucích oper. Wagnerovský kult vznikl hlavně díky hudebním slavnostem v Bayreuthu, které vymyslel a zorganizoval Karl Taussig, jehož Wagner považoval za svého adoptivního syna. Později svěřil pořádání festivalu Josefu Rubinsteinovi, který tu působil jednáct let. „S moderním antisemitismem nemám nic společného,“ píše Wagner v jednom dopise Angelu Neumannovi, „a vysvětlím to ve své eseji tak, že už mě nikdy nikdo inteligentní nebude moci s tímhle hnutím spojovat.“ Měl tím na mysli své pojednání *Náboženství a umění*, které pak sepsal v roce 1880 v Neapoli, když tvořil svou poslední operu *Parsifal*. Ale i tahle stať, již jednoznačně ovlivněná nietzscheovským nazíráním světa, obsahuje pasáže, které lze považovat za antisemitské přesto, že zde zaznívají spolu s kritikou křesťanství či katolické církve. Badatelé se dodnes přou o to, zda nacistickou ideologii více ovlivnily samotné Wagnerovy myšlenky, či až jejich interpretace.

Ke svým mnoha židovským přátelům řadil Wagner vždy i Angela Neumanna. Ten uvedl v Lipsku během šesti let všechny Wagnerovy opery včetně tetralogie *Prsten Nibelungů* a v roce 1882 založil vlastní „pojízdné“ divadlo Richard Wagner-Theater, s nímž hostoval v 27 městech Evropy. Přispěl tak k šíření wagnerovského kultu mimo Bayreuth a mimo Německo. Po dvouletém angažmá v Brémách se v roce 1885 dostává Neumann do Prahy, nejdříve jako ředitel a dramaturg Královského německého zemského (Stavovského) divadla na Ovocném trhu a posléze i Nového německého divadla. A i tady se mu daří úspěšně zavést wagnerovský kult, který zasahuje i část židovské komunity. „Ta hudba! Burácející, hřmotná, nadpozemská, pragermánská! A těch rytířů na jevišti!“ (F. R. Kraus *Kat beze stínu*).

MAESTRO

„Neumann ovlivňoval po 22 let kulturní život Prahy tak jako nikdo jiný,“ říká dramaturgyně Státní opery Jitka Slavíková.

„Když byla v roce 1900 mezi studenty vyhlášena anketa s otázkou, která je nejuvýznamnější pražská kulturní instituce, 85 % uvedlo, že Nové německé divadlo. V té době byl jeho ředitelem právě Neumann a osu repertoáru tvořilo dílo Wagnerovo, Verdiho a soudobá italská opera. Své místo v programu zaujímal také finančně výnosná opereta. K Neumannovu způsobu vedení divadla patřil důraz na okázalé události s účastí významných hostujících umělců a snaha získat čerstvé novinky. Kromě určující role při výběru repertoáru si Neumann ponechával i vrchní režijní dohled. Ve wagnerovských inscenacích záměrně kopíroval styl bayreuthských představení, včetně replik tanních kulis. Neumann se také těšil pověsti osvícené osobnosti, podporoval penzijní spolek, charitativní akce a zavedl výrazně nižší vstupné pro sociálně slabší vrstvy obyvatelstva,“ dodává Jitka Slavíková.

V době vzdemnutých národnostních vášní, kdy spolu Češi a Němci soupeří na všech možných frontách, přichází Neumann s neobvyklým konceptem. Uzavírá dohodu s ředitelem Národního divadla Gustavem Schmoranzem o premiérovém uvádění oper. Obě pražské scény se od té doby k sobě navzájem chovají velmi vstřícně, v případě potřeby si dokonce vypomáhají, např. záskyky muzikantů. Neumann tak, možná nechtěně, patří k těm židovským osobnostem, které byly katalyzátory dnes tak často zmiňovaného soužití tří pražských kultur.

MAIFESTSPIELE

O Neumannovi bylo známo, že má úžasný „čich“ na talenty. Tak angažoval např. mladého Gustava Mahlera (o jeho pražském působení jsme již psali), k vystoupením získal Pietra Mascagniho, který v Praze několikrát osobně dirigoval svou slavnou operu *Sedlák kavalír*, považovanou dodnes odborníky za přelomové dílo operní tvorby, ale i mnoho dalších umělců, kteří se pak proslavili ve světě (Otto Klemperer, Carl Muck, Leo Blech, Artur Bodanzky aj.).

Jedním z dalších objevů Angela Neumanna byl tenorista Alfred Piccaver. Z mladého elektrotechnika, pracujícího v amerických Edisonových laboratořích, se stal rázem miláček publika. Debutoval v roce 1907 jako Romeo v Gounodově opeře na shakespearovské téma a u Neumanna setrval pět sezon, než ho přitáhla Vídeň. I tady náležel k nejoblíbenějším só-

listům, mluvílo se o něm vždy jako o „pražském Carusovi“.

Samotný Enrico Caruso přijel do Prahy v květnu 1904. Bylo to na začátku jeho zářné kariéry, přesto zpráva o jeho vystoupení způsobila rozruch, jaký Praha do té doby nezažila. Zpíval tu Verdiho *Rigoletta* a Donizettiho *Nápoj lásky*. Neumannovi se podařilo získat Carusa právě včas, o rok později by již jeho nárokům na honorář nemohl vyhovět. Jako vzpomínka mu zůstala jeho karikatura, kterou mu Caruso – zručný kreslíř – při svém pobytu v Praze věnoval.

Od roku 1899 pořádal Neumann každoroční hudební festival, kam zval ty nejznámější zahraniční umělce. „Maifestspiele“, tedy Májové slavnostní hry, lze pokládat za předchůdce Pražského jara, již tehdy končily Beethovenovou *Devátou*. Dramaturgie festivalu někdy sáhla i po jiných než operních či symfonických žánrech. V roce 1908 pozval Neumann balet Velké opery z Paříže. Po prvním představení, které bylo tak katastrofální, že působilo až směšně,

Das Neue Deutsche Theater (Landhaus) am 1. Juli 1889.

ho však z Prahy doslova vyhnal. A ihned sehnal náhradu – skupinu tanečnicků Mariinského divadla z Petrohradu. Ruský soubor byl na cestě do Lipska a Skandinávie a do Prahy si jen narychlo odskočil. Předvedli tu Adamovu *Giselle* s tehdy neznámou primabalerínou v hlavní roli: Annou Pavlovovou.

CHERCHEZ LA FEMME

A jak to bylo s Neumannovou konverzí? V 19. století sice ve většině Evropy padly brány ghett, diskriminační opatření, zasahující do všech možných sfér života, od privátních po profesní, však přestávala platit jen postupně. Ještě na přelomu 19. a 20. století nebylo myslitelné, aby Židé zastávali vysoké akademické či státní funkce. Mnozí tak stáli před dilematem, zda nastoupit slibnou politickou, vědeckou či uměleckou dráhu, nebo i nadále praktikovat staletou víru otců. V Neumannově případě tomu ale bylo trochu jinak. Nejdříve konvertoval ke katolictví. Bylo to v roce 1860 v počátcích jeho pěvecké kariéry a zřejmě se tak stalo kvůli

sňatku s jeho první ženou, dcerou významné šlechtické katolické rodiny Paulou von Mihalovič. Jejich syn Karl-Eugen se stal později významným filologem, jako první přeložil do němčiny buddhistické texty. Podnítil tak velký zájem o kulturu, filosofii a náboženství Východu a stal se zakladatelem evropského neobuddhismu. Jeho překlady měly obrovský vliv na intelektuální život konce 19. století, cituje je mnoho významných osobností, od Alberta Schweitzera po Thomase Manna či G. B. Shawa.

Neumannova druhá konverze z roku 1876, tentokrát od katolictví k evangelictví, se odehrála také kvůli ženě. A ani v tomto případě nešlo o ženu ledajakou: Johanna Buska byla slavná herečka, jejíž hvězdná kariéra ve vídeňském Burgtheatru byla provázena mnoha skandály a legendami. Vdala se za maďarského hraběte Miklóse Töröka, ale všeobecně se mělo za to, že otcem jejího dítěte je korunní princ Rudolf, s nímž měla dlouholetý poměr. Její bouřlivý život se stal předlohou pro

román Theodora Fontana *Hrabě Petöfi*, v *Tržišti senzací* se o ní zmiňuje i E. E. Kisch. Po Törökově smrti se vdala za Angela Neumanna, za kterým se odstěhovala do Prahy, kde pak excelovala v mnoha divadelních hrách, mj. v Ibsenově *Noře*. I tohle manželství bylo asi značně bouřlivé, traduje se, že ovlivňovalo i umělecký chod divadla. Jejich dcera se prý k židovství vrátila, když si

vzala pražského lékaře dr. Gottlieba.

(Nedaleko hrobu A. Neumanna leží náhrobní kámen se jménem Johanna Török. Velmi pravděpodobně tu ale její ostatky uloženy nejsou; zemřela totiž v r. 1922 v Drážďanech a nikde není záznam o tom, že by byla do Prahy převezena.)

Historikové neuznávají výraz „kdyby“. Ale zkusme si představit, že by Angelo Neumann ke křesťanství nekonvertoval a byl by po své smrti uložen na Novém židovském hřbitově. Místo jeho posledního odpočinku by tak nebylo vydáno všanc totální devastaci, riziku exhumace a zapomnění. Ani by nehrozilo, že se poblíž ocitnou ostatky těch, kteří se podíleli na genocidě jeho lidu. Možná by se naopak hrob slavného impresária stal pro mnohé poutním místem, stejně jako je to v případě Franze Kafky, jehož místo důstojného posledního odpočinku je vzdušnou čarou vzdáleno od donedávna zapomenutého hrobu Angela Neumanna jen několik desítek metrů.

TOMÁŠ KRAUS

ŽIDÉ A VINYL

Výlet do světa elpíček, singlů a alb

Starší čtenáři *Rch* mohou první odstavec vynechat, ale možná i je pobaví připomenout si, jak si jindy šikovná čeština nevěděla moc rady s terminologií kolem gramofonových desek. Už jen samotný pojem „deska“. Většina lidí si představí cosi hranatého, my starší však máme na mysli černý placatý kotouč, který se položil na přístroj zvaný gramofon a byl schopen reprodukce. Nikoli sama sebe, ale zvuku. Pro výrobu těchto desek a vše, co s ní souviselo, se u nás paradoxně vžil pojem „gramofonový průmysl“. Přesto, že nešlo o výrobu gramofonů, ale právě oněch kotoučů. Jeden z našich nejúspěšnějších

výrobců digitálních zvukových a obrazových záznamů se ještě donedávna jmenoval Gramofonové závody Loděnice, aniž by kdy měl co do činění s gramofony, natož s loděmi. Vyráběl celá léta zmíněné kotouče dvojího druhu. Těm větším se říkalo familiárně „elpíčka“,

oficiálně pak „dlouhohrající desky“ podle angličtiny: LP byla zkratka „long-play“ a označovala kotouč o průměru 30 cm s více než dvaceti minutami zvukového záznamu na každé straně. Druhou variantou kotouče byl „singl“, který tehdy ještě neoznačoval někoho, kdo žije sám, ale desku o průměru 18 cm, na kterou se vešla z každé strany většinou jen jedna písnička.

Co s tím mají společného Židé? Nechceme se tu dnes zabývat zajímavým faktem, že mnoho Židů působilo před válkou i po ní v československém gramofonovém průmyslu. Ten se navíc stal jednou z prvních poválečných obětí znárodnění. Mnoho firem z oboru, často původně židovských, bylo opět konfiskováno, a to ještě před únorem 1948. Mluvilo se – obdobně jako v případě kinematografie – o druhé arizaci. Židé se také podíleli na vývoji materiálu, z něhož se desky vyráběly. Původní šelak, který byl křehký a většinou nevydržel pád ani z malých výšek, byl postupně nahrazen směsí, která byla odolná a výborně se na ní daly zaznamenat zvukové stopy. A opět paradoxně se jí u nás říkalo „gramofonová hmota“. Jeden čas šlo o poměrně výnosný exportní artikl a autor tohoto článku se

kdysi na jeho komerčním úspěchu v zahraničí malou měrou podílel.

Je třeba říci, že ani ve věku „cédeček“, „dévédéček“, „empétrojek“ či iPodů klasická výroba LP desek nezmizela. Dnes po nich ale sáhnou buď profesionálové – např. diskžokejové – nebo fajnšmekři, tedy lidé, kteří pro nenahraditelnou dynamiku zvuku nezaněvřeli na své klasické analogové hi-fi soustavy. Materiálu, ze kterého se desky lisují, se však již dávno neříká „gramofonová hmota“, nýbrž vinyl. A kruh se uzavírá – jsme opět u angličtiny. Pod jejím vlivem se tento název vžil nejen u nás, ale na celém světě a rozumí se pod ním staré dobré elpíčko.

ÚPLNĚ NOVÝ SVĚT

V srpnu loňského roku skončila v kalifornském San Francisku nesmírně zajímavá výstava, která se konala pod názvem *Židé a vinyl*. Místní Contemporary Jewish Museum ji uspořádalo na základě ohromného úspěchu publikace, vydané dva roky před tím, tedy v roce 2008. Kniha, reprodukcující desítky obalů LP desek, má výmluvný titul, který by se dal přeložit asi takto: „A podle stop nás poznáte, na našich elpíčkách“ (*And You Shall Know Us By The Trail Of Our Vinyl*). Ještě výmluvnější je podtitulek: „Židovská historie podle desek, které jsme milovali a poztráceli“ (*The Jewish Past as Told by the Records We Have Loved and Lost*).

Kniha má dva autory, jsou jimi publicisté Roger Bennett a Josh Kun. Ti začali před pár lety sbírat obaly od starých elpíček s židovskou tematikou. Ten nápad dostali nezávisle na sobě a časem své síly spojili. V interview pro americkou veřejnoprávní rozhlasovou stanici National Public Radio (NPR) na to vzpomínají: „Bylo to v době, kdy jsme oba hledali svou vlastní židovskou identitu.

Náhodou jsme narazili na hromadu těchhle desek a každá z nich byla strašně

zajímavá. UVědomili jsme si, že nejde jenom o muziku, každé album bylo jakýmsi otiskem doby.“

(A opět pro nezasvěcené: pod pojmem „album“ se nerozumí sbírka rodinných fotografií, nýbrž právě ono elpíčko. Název se vžil v šedesátých letech po vydání „Seržanta Peppera“. Do té doby vycházely dlouhohrající desky s různými písničkami, řazenými na každé straně desky více méně bez ladu a skladu. Na legendární nahrávce Beatles se poprvé objevily v dramaturgické návaznosti, dávající dohromady jakýsi příběh. Nadšeným kritikům to připadalo, jako by otevřeli album fotografií. A pojem byl na světě.)

Spolupráce Rogera Bennetta a Joshe Kuna se datuje od roku 2003, kdy své sbírky spojili. To se rozkřiklo a lidé jim začali svá stará alba sami nosit. „Naše garáže začaly přetékat vinylem,“ vzpomínají. „Byli jsme tím úplně posedlí. O víkendech, kdy jedou normální lidé do Vegas nebo na golf nebo třeba na lov, my jsme vyrazili na místo, kde židovská elpíčka dožívají – do Boca Raton.“ To je malé městečko na Floridě,

které je synonymem pro zasloužený odpočinek amerických židovských seniorů. „Strávili jsme tam hodiny v různých obchůdkách a bazarech a vraceli jsme se přetíženi starými deskami.“

Sbírka je rozsáhlá, přívlastek „židovský“ je chápán opravdu ve velmi širokém slova smyslu. Objevuje se tu všechno možné, od nahrávek s populárním kantorem Solem Zimem až po *Šumaře na střeše* v podání slavné černošské kapely The Temptations. A co tu rozhodně nechy-

bí, je židovský humor, od hudebního až po mluvený, od „Yiddish Twist“ Lea Fuchse po „Hello Solly“, muzikálové parodie s nepřekonatelným Mickeym Katzem.

Roger Bennett vyrůstal v anglickém Liverpoolu a říká: „Když mi bylo osm nebo devět, dala mi máma gramofon a hromadu desek. Byla tam samozřejmě všechna alba od Beatles – jak jinak v Liverpoolu – a největší hity od Mamas and Papas, ale mě nejvíc zaujaly dva tituly: *Connie Francis zpívá židovské evergreeny* a *Bagely a bonga* od Irvinga Fieldse. Na první desce – v té době snad nejoblíbenějším židovském albu – zpívá italská katolička z New Jersey židovské písničky a na té druhé Žid z New Yorku hraje latinskou muziku, která se dobře prodává v Mexiku. Fields tam byl znám jako ‚Campos, El Pianista‘. Campos je přitom doslovný překlad jeho jména do španělštiny. Byl jsem fasci-

nován těmi paradoxy a začal jsem podobné věci sbírat.“

Tohle album také sblížilo oba autory. „Pro mě to byla nahrávka, která mi otevřela úplně nový svět, o kterém jsem před tím vůbec nevěděl,“ říká Josh Kun o albu *Bagels and Bongos*. „Je to vlastně jenom špička ledovce fenoménu latinsko-židovského swingového šilenství čtyřicátých a padesátých let. Na první pohled mě taky zaujal obal, je úžasně elegantní. A hudba na desce je prostě skvělá, jsou to latinské verze různých hebrejských a jidiš písniček.“

Podobný paradox provází i vznik svého času nesmírně populárního dua The Barry Sisters. Narodily se v Bronxu a hudební dráhu začaly pod svými vlastními jmény Clara a Minnie Bagelmanovy. Ale změnily si je. „Bylo to kvůli Andrews Sisters,“ říká Josh Kun. „Ty měly tehdy obrovský úspěch se slavnou jidiš písničkou ‚Bei Mir Bist Du Schön‘ v angličtině. A tak si Clara a Minnie řekly, když tohle dokážou blondaté luteránky z Minnesoty, musíme to umět taky a líp. Přes noc se z nich staly Claire a Merna Barryovy.“

The Barry Sisters se pak opravdu pracovaly na hvězdy americké pop-music první velikosti. Jejich repertoár zahrnoval všechny známé židovské melodie, zpívané jak v angličtině, tak v jidiš. K úspěchu jim pomohla i tehdy moderní swingová úprava v podání skvělých muzikantů. Úspěchy slavily déle než třicet let, ještě v sedmdesátých letech natočily album *Our Way*, na kterém se objevily jidiš verze tehdejších největších hitů, včetně Sinatrovy

„My Way“ – která dala albu jméno – nebo „Tropfn Fin Regen Oif Mein Kop“, což není nic jiného než jidiš verze slavné „Raindrops Keep Fallin’ on My Head“ Burta Bacharacha a Hala Davida z legendárního filmu *Butch Cassidy a Sundance Kid*.

Během své cesty za poznáním minulosti narazili Bennett s Kunem na spoustu dalších pokladů. „Třeba tahle deska s Ruth Wallisovou. Je na svou dobu dost obscenní, jmenuje se ‚Vemte kluky domů‘ (*Bring the Boys to the House*) a nesměla se vůbec vysílat v rádiu,“ vzpomíná Kun. „Ruth Wallisová patřila v šedesátých letech k takovým těm ženským komikům, co kouří, chlastají a mluví sprostě. Většina z nich je dneska zapomenutá, třeba Belle Barthová, Pearl Williamsová nebo Patsy Abbottová.“ Ale nebyly to jen zapomenuté hvězdy, se kterými se oba autoři díky své sběratelské vášni postupně seznamovali. Začali si klást otázky, na něž nenacházeli jednoduché odpovědi. „Kdo jsme, co jsme to vlastně zdědili, co to pro nás znamená a co s tím uděláme?“ říká Bennett. „Tahle kniha je jenom začátek cesty, musíme nasbírat ještě tisíce alb, než si na tyhle otázky troufneme odpovědět.“

PROSINEC V JOE'S PUBU

Nezůstali však jen u sběratelství, vydali se protagonisty své unikátní zvukové kolekce hledat. A jejich pátrání bylo úspěšné. Tak se mohlo začátkem prosince loňského roku na newyorském Manhattanu konat jedinečné vystoupení. Na pódiu klubu Joe's Pub se objevil kantor Sol Zim, spolu s ním zpěvák a hudebník

Avram Grobard, známý jako El Avram, nebo Gershon Kingsley, skladatel a propagátor elektronické syntezátorové hudby sedmdesátých let. Moderování se naopak

ujali mladí – hudební kritik Jody Rosen a vycházející hvězda několika amerických televizních stanic Jessi Kleinová. Největší ovace ale sklidil dnes třiačtyřicetiletý Irving Fields. Přeplněný sál doslova řval nadšením při jeho latinskoamerické verzi „Hava Nagila“.

Bennettovi s Kunem se podařilo něco, s čím asi původně vůbec nepočítali. Svým zájmem o moderní americkou židovskou historii nejen nakazili spoustu lidí kolem sebe, ale trefili se do poptávky po nostalgii popkultury, což je fenomén, který zná nejen Amerika. Jejich kniha – a také zmiňovaná výstava v San Francisku – tak vyvolala sběratelské hnutí, které vytáhlo některé bývalé hvězdy doslova ze zapomnění.

POSLECHNĚTE SI JE

Psaní o hudbě nikdy nebylo lehké, kvalita hudebního kritika se vždy poznala podle toho, zda dokázal čtenáři co nejvěrněji popsat zvukový zážitek. Jenomže nyní žijeme v jednadvacátém století. Nikoho proto nepřekvapí, že se stránka, zaměřující se na stará elpíčka z Bennettovy a Kunovy sbírky, objevila na internetu (<http://trailofourvinylbook.blogspot.com>). Některé nahrávky se dají najít i na YouTube, jako obrazový doprovod jim mnohdy slouží titulní strana knihy. Pokud by vás tahle kapitola moderní americké židovské historie také

zajímala, můžete si její část na internetu pustit. Anebo se pokuste sami některé staré desky najít, třeba se omylem ocitly v našich bazarech či antikvariátech. Američtí židovští zpěváci, hudebníci a komikové padesátých a šedesátých let určitě nezmizeli úplně. Najdete je

podle stop na elpíčkách.

(Ke knize a k jejím protagonistům se vrátíme v příštím čísle.)

TOMÁŠ KRAUS

KROMĚŘÍŽ POSEDMNÁCTÉ

V Muzeu Kroměřížska se uskutečnila loni v listopadu už 17. konference *Židé a Morava*. Jejím účastníkům byl představen sborník příspěvků přednesených zde vloni, který vydalo Muzeum Kroměřížska za přispění Nadačního fondu obětem holokaustu.

Blanka Soukupová (FHS UK v Praze) referovala o brněnském působení dr. Richarda Federa, který byl roku 1953 zvolen oblastním moravskoslezským rabínem a do smrti žil v Brně, i když se stal v roce 1961 vrchním rabínem pro české země. Autorka soudí, že se dopustil i kompromisů s režimem, např. když odlišoval „hodné“ východní Němce od „zlých“ západních, kteří měli na svědomí holokaust. *Jaroslav Klenovský* (ŽO Brno) se věnoval pře-rovskému rodákoví, architektu Jakobu Gartnerovi. Podle Klenovského znal dobře své řemeslo, spojoval historizující motivy, které tvořivě obohacoval, a i díky tomu nesl jeho podpis druhý největší počet synagogálních staveb na světě (Morava, Vídeň, Uhry aj.). Mnohé z nich byly bohužel za druhé světové války zničeny. *Rudolf Fišer* odpověděl na otázky „jak se důsledky josefínských reforem projevily v životě třebečského ghetta“ a jak se projevila emancipace Židů. *Marie Dokoupilová* (Muzeum Prostějovska) na základě rozboru prostějovských židovských gruntovnic promluvila o majitelích židovských domů v letech 1780–1830, o změnách jejich jmen po roce 1788, poukázala na lepší a horší adresy ghetta. *Daniel Soukup* (FF UP) zaznamenal ohlas kauzy Šimona Abelese na Moravě. Jejím důsledkem bylo mj. několik křtů židovských dětí z Moravy a studenty jezuitského olomouckého gymnázia roku 1736 insceno-vaná divadelní hra s názvem *Crudelis Judaeorum perfidia*. Soukup ji srovnal s pražskou hrou *Agnus inter Haedos* (Beránek mezi kozly, 1738).

Do poloviny 17. století zamířil *Pavel Kocman* (Společnost pro dějiny židů v ČR) referátem o deportacích dvou Židů z Kyjova na panství Lva Viléma z Kounic, k jehož poddaným patřili. Podnikání židovského pekaře v Lipníku n. B. Heinricha Scharfa v 19. století se věnoval *Miroslav Marada* (okresní archiv v Přerově). H. Scharf vyvážel macesy i do Vídně, sklad a prodejnu měl vždy ve II. okrese. Vzestupy a pády podnikatelského rodu Rothů z Nové Vsi

u Ostravy popsal *Kamil Rodan*. Rodina podnikala hlavně v pohostinství, v lokalitě Nová Ves se do první světové války zmo-hla na velký hostinec se společenským sálem, domy i polnostmi, patřila zde k nejmajet-nějším. Většina jejích členů byla zavraždě-na během holokaustu, hostinec byl zbořen po válce. Osudy Ericha Lichtblaua-Lesk-lého se zabývala *Blažena Przybylová* (Archiv města Ostravy). E. Lichtblau se narodil v Hrušově, pracoval jako reklamní pracovník obchodního domu RIX v Ostravě, byl vězněn v Terezíně, kde zachytil v karikaturách život ghetta. Po válce se vy-stěhoval do Izraele, jeho kresby vystavuje Muzeum holokaustu v Los Angeles.

Jindřich Bauer (Mac-cabi Brno) pojednal o stolní tenistce, prvore-publikové člence svého klubu Traute Kleinové. Traute byla mistryní re-publiky a mistryní světa z Prahy 1936 ve smíšené čtyřhře. Přežila Terezín i Osvětim, roku 1946 se vystěhovala do USA. V roce 1994 byla uvedena do Mezinárodní židovské sportovní síně slávy. *Pavel Maňák* (UP v Olomouci) promluvil o kores-pondenci JUDr. Jindřicha Groaga s Karlem Čapkem, která se týkala pacifisty Vladimíra Rajdy. S anotací své práce o Zbyšku Nečasovi (J. Pemberton), čs. letci působícím za druhé světové války v RAF, narozeném v obci Lazy u Orlové křesťanskému inžený-rovi a židovské matce Alici rozené Fein, vystoupil *Ladislav Soldán*.

Odpolední část programu zahájil *Daniel Baránek* (FF UK) promluvou o vzniku ži-dovského modlitebního spolku v Koloredově, osadě založené roku 1789. Rozvoj rakouského Slezska v druhé pol. 19. a počátkem 20. století popsala *Ludmila Nes-ládková* (Ostravská univerzita). Srovnala vývoj většinového a židovského obyvatel-stva. Do oblasti přijížděli za prací chudí haličští Židé, přinesli nové vzorce chová-ní, růst jejich populace v první generaci byl strmý. Tématem židovských studentů na středních školách v Moravské Ostravě před rokem 1914 se zabýval *Petr Kadlec* (Ostravská univerzita). Rozebral třídní ka-talogy z daných let a stanovil procentuální podíl: reálka vždy přes 30 % židovských studentů, gymnázium přes 40 % a lyceum přes 50 %. Kadlec zkoumal i řeč, teritoriál-ní a sociální původ studentů. Tvorbu Hein-

ze Jakoba Taubera, autora *Atlantidy holič-ských Židů*, přiblížila *Lenka Uličná* (FF UP). Holíč leží na Slovensku kousek od Hodonína, tamní Židé ještě za první re-publiky mluvili „moravskou němčinou“. L. Uličná provedla jazykovědný rozbor je-jich mluvy podle Tauberovy knihy. Baťo-vým koncertem a židovskou otázkou na přelomu 30. a 40. let 20. století se zaobíra-li *Martin Marek* (FF MU) a *Vít Strobach* (FF UK). Podle nich J. A. Baťa své židovské za-městnance v době německého nebezpečí do zahraničních filiálek posílal, ale jejich pů-vod v tom nehrál roli. Ve firmě šlo o výkon a schopnosti, při přesunech zaměstnanců šlo o přínos pro koncern. Za tzv. první republiky zřídili bratři Ferdinand a Jakub Gronnerovi v Ostravě hotel Palace, jejich příběh vyložil *Radoslav Daněk* (Archiv města Ostravy). Bratři přečkali válku v Rumunsku, po návra-tu je chtěli komunisté z ostravského národ-ního výboru připravit o hotel tvrzením o je-jich proněmectví. Za bratry se však v roce 1946 postavila část zaměstnanců, po únoru 1948 připadl hotel státu.

O prostějovské rodačce (1910) Lole Beer Ebnerové, rozené Zwillingerové, promluvi-la *Eva Janáčková* (FF UK). Lola emigrovala do Palestiny roku 1939, po roce otevřela v Tel Avivu návrhářské studio, časem si vy-budovala skvělou pozici, oblékala ženy po-litiků, navrhovala ženské stejno-kroje pro armádu, policii či El Al. Proměněm přátel-ství mezi Paulem Engelmannem a Maxem Zweigem se věnovala *Ivana Bednaříková-Procházková* (FF UP). Engelmann byl se-kretářem K. Krause, studoval u A. Loose, znal se s L. Wittgensteinem. Zweig psal dramata plná humanistických ideálů. Od roku 1939 spolu 25 let obývali byt v Tel Avivu. Max Paulovi záviděl tvůrčí lehkost, Paul byl občas kritický k jeho dílu. S *Milane-m Palákem* jsme se vrátili na Moravu. Ve Valašské Bystřici žila koncem 19. století jen jedna židovská rodina Josefa Steinhard-ta. Mezi jeho potomky vynikl důstojník čs. armády Leonard. Za ženu si vzal Němku Helmu, která se za okupace odmítla roz-vést. Vykazovala se členstvím otce v NS-DAP. L. Steinhart pár let po válce umírá, jeho žena má na úřadě osvědčit češství, v den jednání končí svůj život ranou z pis-tole. Konferenci uzavřel *Petr Pálka* (Mu-zeum Kroměřížska) referátem o konci ně-mecké školy v městské židovské obci Holešov, která byla s koncem židovské obce a po sjednocení Holešova výnosem zemské školní rady v Brně zrušena.

Konferenci, která přinesla mnoho no-vých poznatků k dějinám Židů na Moravě a ve Slezsku, uspořádalo Muzeum Kromě-řížska, které do roka vydá sborník předne-sených příspěvků. **PETR PÁLKA**

AMEDEO MODIGLIANI V PRAZE

Rozpačitá prezentace slavného malíře

Že bude v Praze výstava obrazů Amedea Modiglianiho, jednoho z nejvýznamnějších umělců 20. století, jsme se v tisku dozvídali řadu měsíců: nejprve ji chystalo Museum Kampa, kvůli organizačním problémům byla přeložena do Obecního domu, ale byl posunut termín. A jako by se technické potíže nakonec na vyznění výstavy podepsaly: návštěvník má pocit, že vznikala s určitou dávkou improvizace a že „unikátní“ instalaci způsobil spíše nedostatek financí a exponátů než promyšlená koncepce.

Amedeo Modigliani se narodil v roce 1884 v židovské rodině v Livornu a zemřel 24. ledna 1920 v Paříži, v pouhých třiceti pěti letech. Proslavil se nejen svým dílem, ale také komplikovaným životem a závislostí na alkoholu. A právě umělcovým soukromím se pražská výstava zabývá snad až přehnaně. Nachází se tu spousta fotografií z malířova archivu, které jsou

Portrét Dr. Brabandera, olej 1918.

zvětšené na velká plátna a vybavené celkem banálními texty; hodně prostoru je věnováno též jeho vztahu k ženám.

Z díla umělce, který proslul hlavně svými akty a masky připomínajícími portréty se slepými očima, je k vidění především spousta skic. I ty jsou krásné, kresby ze skicáře jsou prý navíc k vidění poprvé. Ale co naplat: návštěvník, který absolvoval první sál plný fotografií a několika kreseb malířových přátel, očekává hlavně slavné oleje. Ve druhém sále se jich nachází deset a lze říct, že kvůli nim výstava za vidění nakonec stojí. Portréty Marevny, Marie, malíře Celsa Lugarara... Místo portrétu Anny (která na nás shlíží i z plakátů a upoutávek na akci) je však umístěna reprodukce – „z technických důvodů je originál zatím nedostupný...“. Snad ta pravá Anna nakonec do Prahy dorazí.

Jako hlavní zajímavost výstavy vymyslela pro Galerii Vernon italská kurátorka Serena Baccaglioni konfrontaci Modiglianiho prací

Portrét Ghitty, kresba 1918.

a děl F. Kupky, jehož obrazy tvoří závěr výstavy. V sousedství Modiglianiho melancholických portrétů je ale především zřejmé, jak málo má Kupkova ostře barevná malba – alespoň v daném výběru – společného s dílem italského židovského malíře. Propagační materiály zdůrazňují, že oba vystavovali roku 1912 v rámci Podzimního salonu: Modigliani své sochy, Kupka abstraktní obrazy. Proč ale k tomuhle setkání po sto letech vlastně dochází, zůstává (a asi zůstane) záhadou.

Na závěr: Kdyby byla výstava umístěna v komornějším prostředí, třeba i s menším

Autoportrét, kresba 1915.

počtem kreseb a dokumentárního materiálu a bez Kupkových obrazů, asi by dopadla lépe. Ale i tak: skici a několik olejomalb Amedea Modiglianiho můžete v Obecním domě zhlédnout do konce února denně od 10 do 19 hodin. I to se dá v pražských poměrech nazvat příležitostí. **am**

Z NOVÝCH KNIH

Arnošt Goldflam

PISEK A JINÉ KOUSKY

Spisovatel, dramatikovi, scenáristovi a divadelnímu a filmovému režisérovi Arnoštu Goldflamovi (1946) vychází rozsáhlý výběr z her. Výtvarně „divadelně“ a zajímavě upravená kniha zahrnuje jeho nejvýraznější a nejosobitější texty, je doplněna řadou studií od znalců Goldflamovy divadelní tvorby a dvěma rozhovory s autorem.

Vydalo nakl. Větrné mlýny v Brně roku 2010; 584 stran, doporučená cena 499 Kč.

David Grossman

MÍT S KÝM BĚŽET

Mladý Asaf, pracující přes léto na radnici, dostane za úkol zjistit majitele zatoulané feny, a tak se mimoděk vydává po stopách neobvyklého příběhu. Mladičká Tamar, aby zachránila milovaného člověka, se stává pouliční zpěvačkou a dává se zavléci do světa zločinu. Jeruzalémská Eurydika nečeká na osvoboditele, ale s odvahou moderní dívky se jako záchránkyně sama pouští do boje s nepřátelským světem... Román *Mít s kým běžet* patří k nejúspěšnějším knihám předního izraelského prozaika Davida Grossmana. Zaměřuje se na odcizení mezi rodiči a dětmi, drogovou závislost, zneužívání druhých a vnitřní sílu jedince. Děj románu je zasazen do současného Jeruzaléma a jeho nejbližšího okolí, realistickou, až syrovou scenerii města ovšem prostupuje přízračná atmosféra.

Z hebrejštiny přeložil Jindřich Vacek. Vydalo nakl. Mladá fronta v Praze r. 2010. 392 stran, dop. cena: 369 Kč.

Hanuš Hachenburg

HNED VEDLE BILÁ BARVA MRÁČKŮ

Neuvěřitelně vyzrálé básně Hanuše Hachenburga, z nichž více než třetina je publikována vůbec poprvé, byly napsány jako příspěvky do časopisu *Vedem*, tajně vydávaného třinácti až šestnáctiletými chlapci v terezínském ghettu v letech 1943–1944. H. Hachenburg (nar. 1929) vyrůstal v židovském sirotčinci na Vinohradech. Ve třinácti letech byl deportován do Terezína, kde více než rok žil na Domově 1, podílel se na činnosti chlapecké samosprávy a stal se častým příspěvatelem *Vedem*, především autorskými básněmi. V prosinci 1943 byl deportován dále do Osvětimi, zahynul pravděpodobně v červenci 1944. (Kniha vznikla v rámci dlouhodobého projektu gymnázia Přírodní škola věnovaného nacistické perzekuci a holokaustu.)

Vydalo nakl. Baobab v Praze roku 2010. 64 stran, dop. cena 100 Kč.

ZAPOMENUTÉ ŽENY

Švýcarská dětská pomoc už není tabu

K nejdůležitějším a vždy uctívaným tradicím Švýcarska a jeho obyvatel patřilo po staletí jejich humanitární citění. Kořeny této tradice sahají do 16. století, kdy země pomohla hugenotům vyhnáným z Francie, později přijímala i politické uprchlíky a v 19. století se stala útočištěm revolucionářů z celé Evropy; i dnes tvoří cizinci, které země přijala, jinde příliš nevidaných 20 % obyvatel.

Pověst o tradiční toleranci Švýcarů, lépe řečeno jejich státu, utrpěla značné trhliny po první světové válce, kdy vláda dovolila rozpoutat kampaň proti přistěhovalcům a nastolila restriktivní cizineckou politiku. Ta se zostřovala během 30. a 40. let a vyvrcholila uzavřením hranic pro ohrožené „pouze z rasových důvodů“. Jedním z krutých následků bylo, že židovští emigranti, které dopadly vojenské hlídky v ochranném pohraničním pásmu, byli vydáváni gestapu. Proti těmto nařízením se postavili obyčejní Švýcaři, kteří uprchlíkům často spontánně pomáhali. Pomocníci a převaděči přes hranice byli ovšem exemplárně trestáni vězením a pokutami a v jistém druhu ostrakizace žili až donedávna; teprve v posledních letech se dožili jakési satisfakce a rehabilitace. Podobný vývoj měl i vztah oficiálních míst k činnosti skvělé humanitární organizace Švýcarská dětská pomoc, jež patřila ještě padesát let po skončení války k tabuizovaným tématům.

Také o ní začali švýcarští a němečtí historici otevřeně diskutovat až v souvislosti s debatami o holocaustu koncem 90. let.

NĚKTERÍ ŠVÝCARI BYLI SKVĚLÍ

Švýcarská dětská pomoc byla dobrovolnická organizace, ve které se angažovaly většinou zdravotní sestry, učitelky, sociální pracovníce, ženy s akademickým vzděláním a dámy z dobře situovaných společenských kruhů. Během obou světových válek přivázely děti na zotavenou do Švýcarska a v meziválečném období se staraly především o děti židovských emigrantů. Vozily je legendárními dětskými vlaky z Paříže a organizovaly pro ně tzv. kmotrovské rodiny ze všech sociálních vrstev. Ty se o ně tři měsíce postaraly, vykrmily je, oblékly a podporovaly je i po návratu k rodičům, posílaly jim balíčky a peníze.

Po vypuknutí občanské války ve Španělsku mladí muži a ženy z Dětské pomoci

evakuovali ohrožené děti, jejich matky, nemocné a starší lidi z frontových linií do zázemí, kde pro ně zakládali kantýny a dětské domovy. Po porážce republikánů doprovázeli uprchlíky při útěku přes Pyreneje do jižní Francie, kde opět vybudovali síť kantýn a dětských domovů a porodní kliniku. Ve sběrných táborech, kam francouzská vláda republikány internovala, zařizovali tzv. švýcarské baráky, kde zdravotní sestry poskytovaly pomoc především dětem, nejdříve španělským a později židovským.

Švýcaři se snažili osvobodit z internačních táborů co nejvíce dětí a dospělých

Ohrožení židovští chlapci v dětském domově La Hille v létě 1942. V době prvních transportů na východ (1942 až 1943) se jim podařilo s pomocí aktivistek Švýcarské dětské pomoci a francouzských odbojářů přejít hranice do Španělska nebo do Švýcarska. Foto archiv.

a zachránit je před deportacemi do vyhla-zovacích táborů. Spolupracovali s francouzskými odbojáři, kteří schovávali osvobozené v rodinách a v kláštorech, vybavovali je falešnými papíry a pomáhali jim při přechodu přes španělské a švýcarské hranice. Všechny tyto akce byly financovány ze sbírek ve Švýcarsku; sbíraly se peníze, léky, oblečení, deky, potraviny, učebnice, hračky apod.

ČERVENÝ KŘÍŽ NA STRÁŽI

Leden 1942 nebyl pro pracovníky Švýcarské dětské pomoci nejšťastnějším datem. Tehdy totiž na popud spolkové vlády převzal jejich instituci Švýcarský červený kříž, který se, jak víme i odjinud (Terezín), po nástupu nacismu zpronevěřil svým hu-

manitním principům. Aby mohl Dětskou pomoc převzít a využívat její dobře zavedené organizační struktury, musel sice změnit své stanovky (za války byl vojenskou organizací), ale vysocí důstojníci, kteří zastávali oficiální politiku vůči nežádoucím cizincům, ve vedení zůstali. Jejich rozkazy vedly k tragickým konfliktům.

Vedení Švýcarského červeného kříže v Bernu od svých dobrovolných spolupracovnic a spolupracovníků z Dětské pomoci vyžadovalo striktní „neutralitu“, která se neslučovala s jejich morálními principy. Přes všechny zákazy pomáhali i nadále v tzv. svobodné zóně a později v celé okupované Francii ohroženým Židům. Museli při tom bojovat nejen s francouzskou policií a gestapem, ale i se svými nadřízenými v Bernu. Když počátkem ledna 1943 zadržela německá hlídka na

švýcarské hranici několik židovských dětí, vedoucí Švýcarského červeného kříže plukovník Hugo Remund ohlásil tento „politováníhodný případ“ svému kolegovi v Berlíně. Čtyři z pěti zadržených dětí přišly o život v koncentračním táboře, pouze jednomu děvčeti se podařilo uprchnout. Švýcarské spolupracovnice, které dětem k útěku pomohly, Rösli Näfová, Renée Farnyová a Germaine Hommelová, byly okamžitě propuštěny. Poslední z nich byla později deportována do Ravensbrücku, který našťastí přežila.

Ve Švýcarsku se členové Dětské pomoci starali o 3000–5000 židovských dětí, které tam legálně či nelegálně přežily válku. Po jejím skončení se musely děti vrátit domů, pokud někdo z jejich příbuzných zůstal naživu, ostatní vycestovaly do Spojených

států nebo později do Izraele. Ve Švýcarsku jich mohlo zůstat velice málo, protože zákon o stálém azylu vstoupil v platnost teprve v březnu 1947.

Aktivisté Dětské pomoci se ovšem i nadále angažovali pro nemocné a vyhledové děti, které stejně jako před válkou přiváželi na zotavenou do Švýcarska z celé Evropy, včetně bývalého Československa. Někteří pracovali přímo ve vybombardovaných městech, tentokrát poprvé za státní peníze. Většinou šlo o ženy, z nichž bylo několik později za svou záchrannou činnost vyznamenáno v Jad vašem v Jeruzalémě; ty ostatní upadly v zapomenutí.

HOLD ČTRNÁCTI ŽENÁM

Kniha o „zapomenutých ženách“, která vyšla na podzim 2010 v Basileji, zpracovává historii Švýcarské dětské pomoci ve čtrnácti portrétech. Jejich protagonistky jsou charismatické, statečné ženy, které své sociální cítění spojovaly s praktickou prací a organizací. Angažovaly se obětavě ve vžitě humanistické tradici, většinou v rozporu s oficiální politikou. Po tzv. křišťálové noci v listopadu 1938 se jim podařilo dostat legálně do Švýcarska 300 židovských dětí z frankfurtského sirotčince, ačkoli švýcarské hranice byly pro dospělé hermeticky uzavřené. Švýcarská cizinecká politika reagovala na všechny negativní politické události v letech 1933–1943 rigorózně protizidovskými opatřeními.

Autoři portrétů zahrnutých do knihy zpracovali archivní dokumenty, korespondenci a autentické memoáry, ve dvou případech mohli vést ještě rozhovory s portrétovanými osobnostmi, nejstarší z nich, Emma Ottová, oslavila 20. listopadu své 103. narozeniny. Její spolupracovnice, Anne-Marie Im Hof-Piguetová (*1916), která převáděla židovské děti a dospělé přes francouzsko-švýcarské hranice a byla 1991 vyznamenána v Jad vašem, byla pochována před několika dny, 7. ledna 2011 v Könizu u Bernu. Emma Ottová na vyznamenání za záchranu židovských dětí ještě čeká.

Švýcarská editorka a spoluautorka bohatě ilustrované knihy dr. Helena Kanyar-Beckerová pochází z Prahy a loni v září byla – mj. i za tuto knihu – vyznamenána prestižní vědeckou cenou města Basileje.

UDO BREGER, Basilej

(Vergessene Frauen, Humanitäre Kinderhilfe und offizielle Flüchtlingspolitik 1917–1948, *Basler Beiträge zur Geschichtswissenschaft*, 182, Hrsg. Helena Kanyar-Becker, Basel, Schwabe Verlag 2010, 282 str.)

TSD POČTRNÁCTĚ

Letošní sborník *Terezínských studií a dokumentů* (TSD) potvrzuje, co už bylo konstatováno vícekrát: 1) TSD se staly svého druhu institucí, která čtenáři zaručuje nabídku kvalitních historických informací, jde o soubor textů komponovaný s čitelným záměrem, dobře edičně připravený; 2) Ke kvalitě posledních ročníků přispělo rozhodnutí rozšířit okruh příspěvků tematicky i geograficky, což umožňuje zvat ke spolupráci více autorů, kteří mohou přicházet s novými tématy a souvislostmi.

Editorka zatím posledního sborníku, historička Jaroslava Milotová, „předkládá k veřejné diskusi“ příspěvky autorů z deseti zemí. Alfons Adam (Německo) předložil dílčí, ale bohatě dokumentovaný výsledek svého bádání ve studii *Nucená práce u seвероčeských dceřiných firem koncernu Říšské závody Hermann Göringa*. David Garlach (USA) se zaměřil na postavení československých občanů židovského původu po roce 1945, především těch, kteří se při sčítání v r. 1930 hlásili k německé národnosti; shrnuje závěry historiků, podle nichž toto postavení bylo právně velice nejisté a ponižující, přičemž hlavní díl viny přičítá představitelům místní státní správy; přichází také s názorem, že zjevná

vstřícnost komunistů vůči lidovému antisemitismu po válce byla součástí jejich taktiky v boji o absolutní moc.

Další čtyři studie se zabývají různými aspekty života v nacistických ghettech. Margalit Shlainová z Izraele se vrací k působení Benjamina Murlmelsteina, „staršího“ terezínského ghettá v době, kdy byl život Terezína rozvrácen po transportech více než osmnácti tisíc vězňů do Osvětimi v říjnu 1944. Frank Grüner (Německo) ve své práci o vilniuském ghettu dokládá mj., že rozsáhlejší kulturní život nebyl jen fenoménem terezínským a že význam této činnosti, její hodnota, smysl a morálka jsou předmětem obdobného obdivu i pochyb. V příspěvku *Kronikáři ghettá* referuje Andrea Löwová (Německo) o ilegálních kronikách a archivech ghett v Lodži a Varšavě, významných nejen pro svou hodnotu historiografickou, ale i uměleckou a sociologickou. Právě o dokumenty z varšavského ghettá se opírá Andrea Tarsi (Izrael) ve své studii *Rodina v ghettu jako osa rozhodování a konání*. Situaci židovských žáků

a studentů z belgických škol za okupace země se zabývá Barbara Dickschenová (Belgie). Stefanie Fischerová (Německo) v článku *Židovští obchodníci s dobyt看, sedláci a nacisté*, dokládá, že nacisté začali Židy v Německu vytlačovat z hospodářského života už dávno před r. 1933. Také rasové zákony, jež nakonec vedly ke genocidě, byly připravovány dávno před nástupem Hitlera k moci; na jejich přípravě se podíleli i významní němečtí vědci a brzy docházelo k „personálnímu a ideologickému srůstání vědeckých struktur biomedicinských oborů s nacistickým státem“. Dokládá to ve své studii *Německá rasová hygiena mezi demokracií a diktaturou (1925–35)* Michal Šimůnek (Česká republika).

Autorem posledního příspěvku je profesor Klaus-Michael Mallmann (Německo), který ve své studii sledoval, jak se Němci vyrovnávali se svou nacistickou minulostí

a vinou po druhé světové válce. Pro české čtenáře bude možná překvapivé, nakolik se „proces vyrovnávání“ v mnoha aspektech podobá pokusu o vypořádání se s minulostí komunismu, jeho zločiny a zločinci u nás. Podle Mallmanna prošli Němci několika fázemi onoho procesu. Jedna z prvních fází pracovala s představou, že Rakušané i Němci byli první obětmi nacistů, a s mýtem o všudypřítomnosti gestapa, díky němuž

se „podařilo etablovat obraz bezmocnosti vůči, nacistické krutovládě“ a přesile „vládnoucích zločinců“. Tato interpretace přijímaná s chutí jak v NSR, tak i v NDR se stala „instrumentem kolektivního zproštění se viny“, pachatelé byli považováni za pouhá kolečka vraždícího mechanismu. Podle autora studie nepřinesl oproti vžitým představám skutečný průlom do německé reflexe ani proces s Eichmannem, ani studentské hnutí v r. 1968. V prvním případě (i vlivem interpretace H. Arendtové) Němci i svět přijali teorii „banality zla“, odosobněného vraždícího robota, v druhém pak bylo šoa redukováno na „vedlejší bitevní pole třídního boje“. Teprve po půli 90. let byla podle Mallmanna „zpochybněna dosavadní paradigmatá“ a vnímání „šoa je navráćeno zpět z říše neosobních struktur do působnosti jednajících lidí“.

TOMÁŠ PĚKNÝ

J. Milotová (ed.), *Terezínské studie a dokumenty 2009*, vydal Institut Terezínské iniciativy v nakl. Sefer, Praha 2010, str. 303, dop. cena 200 Kč.

UŠI NA SRDCI ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Média (např. Lidové noviny, 21. 1.) zaznamenala, že do Prahy přijel Nicholas Winton, jehož Češi navrhují na Nobelovu cenu míru. ■ Pod titulkem „Horská synagoga bojuje o přežití“ informuje Klatovský deník (5. 1.) o finančních problémech „poslední horské synagogy“ v Hartmanicích. ■ Chebský deník (24. 1.) krátce referoval o shromáždění v plzeňské synagoze u příležitosti 69. výročí transportů plzeňských Židů do Terezína. ■ Náchodský deník (12. 1.) popsal cestu skupinky studentů z gymnázia v Rychnově nad Kněžnou „po stopách Karla Poláčka“ na místa bývalých koncentračních táborů v Zabrze a Gliwici. Studenti položili kytičky k hromadnému hrobu vězňů z pochodu smrti, v němž možná šel i český spisovatel. ■ Valašský deník (19. 1.) pod titulkem „Jan Antonín: Adept na titul Spravedlivý mezi národy“ tvrdí, že nevlastní bratr Tomáše Bati, považovaný u nás dodnes navzdory rozhodnutí soudu (2007) za kolaboranta s nacisty, „zachránil před holokaustem stovky židovských rodin, kterým pomohl vycestovat do zahraničí“. ■ Po titulkem „Rabín, violoncellista a chasidské písně“ píše LN (8. 1.) o Američanu z New Jersey Baruchovi Meyersovi, jazzmanovi a bratislavském rabínovi. ■ LN (25. 1.) přinesly rozhovor s fyzikem Benjaminem Abelesem, který jako dítě žil v Česku a zachránil ho v r. 1939 Nicholas Winton. Abeles vynalezl mj. „baterie“ pro kosmické sondy. ■ Týdeník Rozhlas (11. 1.) oznámil, že seriál stanice ČRo-3 Vltava pokračuje (21. 1.) v „dlouhodobém cyklu *Synagogy Čech, Moravy a Slezska*“. Cyklus je skutečně dlouhodobý: pořad se vysílá vždy jednou za rok v lednu ke Dni památky obětí holokaustu. K témuž dni vysílala stanice (23. 1.) literární kompozici spisovatele Jiřího Weila *Žalozpěv za 77 297 obětí* spolu s klavírními skladbami Ervína Schulhoffa. ■ „Ně jsem Žid, ale i židovský hřbitov je součástí českých dějin, a tak jsem před pár lety na rekonstrukci náhrobků skromně přispěl,“ prozradil mj. publicista a textař M. Horáček Magazínu Práva (22. 1.) o starém židovském hřbitově v Roudnici nad Labem. ■ „Jsem intenzivní katolík pro všechny Židy a intenzivní Žid pro všechny katolíky. Ani jedno z toho nehodlám ztratit, ani jedno z toho nehodlám vysazovat na úkor toho druhého,“ řekl mj. v příloze Mladé fronty Dnes Víkend Dnes (31. 12.) populární katolický kněz Zbigniew Czendik. ■

Pod titulkem „Sonnenfels dával rady čtyřem císařům“ připomněly regionální moravské deníky (např. Blanenský deník, 10. 1.) „největšího Moravana 18. století“, právníka, ekonoma, rektora vídeňské univerzity a autora řady zásadních osvětských reforem Josefa von Sonnenfelse (zasadil se např. o zrušení útrpného práva, jeho všeobecný občanský zákoník z r. 1811 platí v Rakousku dodnes). Narodil se v Mikulově v rodině rabína, svého vlivu a nejvyšších úředních hodností mohl dosáhnout až po konverzi ke katolictví. ■ Severočeské regionální deníky (např. Žatecký a lounský deník, 15. 1.) anotovaly román D. J. Novotného *Sidra Noach*, odehrávající se v prostředí pražských Židů. ■ Příběh tváře přednosti stanice a piknika Victora Cibicha, která zdobila etiketu ústeckého piva Břežňák od r. 1906, připomněla MfD (12. 1.). Cibichova žena byla Židovka, a tak jeho tvář za nacistů musela zmizet, komunistům zas vadilo, že je podobný Leninovi; vše napravila až sametová revoluce. ■ U příležitosti stého výročí založení prvního kibucu v Palestině (1910) se Neviditelný pes (19. 1.) roze-psal o historii a současnosti tohoto fenoménu. ■ Žďárský deník (14. 1.) zaznamenal, že se potomkům „věhlasného žďárského fotografa Viléma Frendla podařilo najít příbuznou osmnáctileté Heleny Böhmové“ a odevzdat jí po 69 letech fotografii, již si dívka nestačila vyzvednout před transportem do koncentračního tábora, odkud se nevrátila. ■ Český filosof a katolický kněz Tomáš Halík převzal v hlavní varšavské synagoze od Polské rady křesťanů a židů čestný titul „Člověk smíření“. (LN, 17. 1.) ■ Hospodářské noviny (11. 1.) krátce komentovaly rozhořčení některých přispěvatelů internetových debat nad nálezem izraelských antropologů, kteří objevili zuby zřejmě nejstaršího člověka našeho druhu. Autoři debaty „dospěli k názoru, že podle izraelských vědců byl prvním člověkem Žid, což je pochopitelně rozrušilo“. ■ Česká média (např. MfD, 18. 1.) zaznamenala, že matka nového velvyslance USA v Praze Normana Eise-na se narodila v židovské rodině v ČSR a prošla Osvětím. ■ „Kdy konečně lidé pochopí, že KSČM je tu pro lidi? ... Z čeho mají strach?“ diví se deník Haló noviny (24. 1.), stěžuje si překvapivě, že „komunisté jsou Židé dneška“, ale soudí, že by navzdory všemu měli mít „uši na srdci pracujících mas“. (tp)

TAKOVÁ LEGRACE

Týdeník Reflex věnoval v posledním loňském čísle dvoustranu židovským anekdotám. Pod titulkem „Váš nejoblíbenější židovský vtíp“ jsme se tak mj. mohli dozvědět, jakou legraci má rád písničkář Jaroslav Hutka. K lepšímu dal toto: „Co je absolutní rehabilitace? Když se z mýdla zase zpátky dělají Židi.“ (K tomu vysvětlení: po válce se objevila tvrzení, že tuk zavražděných Židů se užíval k výrobě mýdla. Tento závěr historici nepotvrdili.)

Židovská anekdota, jak naznačuje ti-tulek Reflexu, to není. Je to vtíp o Židech a ještě spíš posměšné ušklíbnutí; zábavnost Hutkova výběru ocení především ten, kdo má hodně rozvolněná měřítka co do osobního gusta i obvyklé lidské slušnosti.

Existuje samozřejmě humor zvaný černý a najdeme ho i mezi židovskými anekdotami. Tak v klasickém výboru Karla Poláčka čteme: „Jakub pochoval ženu. Na cestě z krematoria doprovázel jej švagr, jenž nesl v urně popel drahé zesnulé. Tak kráčeli mlčky ponořeni v truchlivé myšlenky. Najednou začalo padat náledí. Jakub pravil: ‚Pieta sem, pieta tam. Sypej popel, ať neupadnem.‘“

Není to zdaleka vtíp podle mé chuti, ale prvoplánově nikoho neuráží. V osobní rovině si pohrává s paradoxem, absurditou a sebeironií, a zachovává tak to, co činí anekdotu, a zvláště tu židovskou, anekdotou. Cynická legráčka, kterou nabídl pan Hutka a která nezazabila nikoho z redakce, je z jiného těsta. Tak jako antisemitismus vypovídá více o antisemitech než o Židech, tak i rádoby humorné koncentračnické variace na židovský osud jsou především výpovědí o těch, kdo je šíří. Svědčí o jejich zášti, hlouposti, předpojatosti, anebo nedostatku vkusu.

Nemyslím, že Jaroslav Hutka je antisemita ani že antisemité sedí v Reflexu. Když v souvislosti s Hutkovým příspěvkem předseda ŽOP František Bányai vyjádřil redakci politování nad nedostatkem empatie, dostalo se mu omluvy. Pravda, s vysvětlením: „Dělat si legraci sám ze sebe – i drsnou legraci – je podle názoru celého našeho týmu potřebné a této zemi to chybí jako sůl,“ napsal redaktor Jiří X. Doležal a připojil doporučení: „Zkuste se na tu anekdotu podívat bez brýlí politické korektnosti.“ Vždyť „těch opravdu pohoršených, těch, které vtíp zabol, bude naprosté minimum.“

Ano, pane redaktore, je jich minimum. Po nacistické genocidě už to s českou a moravskou židovskou komunitou ani jinak být nemůže.

LEO PAVLÁT

(Psáno pro Rádio Česko a Roš chodeš. Viz také Omluva šéfredaktora na str. 22.)

IZRAEL: Rosa Parksová jako zbraň

Izraelci se nepřou o to, zda muslimské ženy smí, či nesmí nosit šátky či burky. Ty spory jsou známé z Evropy, kde muslimští přistěhovalci početně sílí: Jedni tvrdí, že zahalování žen diskriminuje jejich individuální svobodu, druhí naopak, že zákaz zahalování diskriminuje jejich svobodu volby oblečení. Izraelské zákony šátky či burky nepřikazují ani nezakazují. Zato se musí vypořádat s ideovými střety mezi sekulárními Židy a ultraortodoxy (*charedim*).

6. ledna rozhodoval izraelský Nejvyšší soud o žalobě proti diskriminaci vůči ženám, což je citlivé téma. Mají se jí dopouštět veřejní autobusoví dopravci provozující tzv. linky *mehadrin*, tedy takové, kde jsou kabiny v souladu s ultraortodoxními požadavky odděleny podle pohlaví – muži vpředu, ženy vzadu. Jak soud rozhodl? Inu šalamounsky. Prohlásil linky *mehadrin* za mrtvé, ale povolil – je-li to na základě dobrovolnosti – provozovat spoje se sedadly vyhrazenými pro muže a ženy.

Aby bylo jasno. Tyto linky vznikaly jen v místech, kde výrazně převažují *charedim*. Jenže ta místa se rozšiřují tak rychle, jak přibývá *charedim*. Proto i linky *mehadrin* pronikly z jistých městských čtvrtí na meziměstské trasy a nyní jich je po celé zemi provozováno čtyřicet. A proto měl také Izrael na začátku ledna o debatě postaráno. Ta debata se v jistém smyslu podobá debatě o muslimských šátcích. Pro zákaz (šátků v Evropě i oddělené autobusové dopravy v Izraeli) jsou ti, kteří se označují za liberály – ačkoli zákazy jsou v zásadě neliberální. Proti zakazu (šátků i oddělené autobusové dopravy) jsou ti, kteří se označují spíše za tradicionalisty. Přitom jde o typický střet dvou svobod: práva na náboženskou svobodu a práva na rovnost občanů před zákonem.

KDYŽ JE TO DOBROVOLNĚ...

Podle článků v listu *Jerusalem Post* začaly linky *mehadrin* jezdit asi před dvaceti lety. Bylo to na požadavek *charedim*, kteří – ve srovnání s celkovou populací – používají málo auta a více veřejnou dopravu. Ultraortodoxové si prostě stěžovali, že prostředí přečpaných městských autobusů vede chtě nechtě k tomu, čemu oni říkají zakázaný kontakt mužů a žen. Dopravci jim vyhověli a linky *mehadrin* začaly provozovat velké veřejné společnosti Eged a Dan. Šlo o napohled běžné autobusy, do nichž však muži nastupovali předními dveřmi, zatímco ženy zadními.

Jenže jak se linky *mehadrin* šířily, zdvihaly se i námitky proti nim a v roce 2007

se na soud obrátil s peticí spolek IRAC (Israel Religious Action Center) v čele se spisovatelkou Naomi Ragenovou. Petice vznesla tři hlavní stížnosti. Jde prý o diskriminaci žen, o omezení svobody pohybu a o selhání ochrany občanů před nátlakem náboženství.

Na základě této petice přijal Nejvyšší soud 6. ledna ono šalamounské řešení: linky *mehadrin* sice formálně zakázal, ale povolil stav, kdy se cestující na určitých linkách segregují podle pohlaví sami a dobrovolně. (Na každém autobusu dotyčného přepravce pak musí být nápis: „Každý pasažér smí obsadit jakékoli místo podle své volby. Bude-li v této věci znepo-

V autobuse mehadrin. Foto archiv.

kojován, bude to považováno za porušení zákona.“)

Izraelští bojovníci proti diskriminaci to pochopili jednoznačně: segregace podle pohlaví pokračuje, dokonce s posvěcením Nejvyššího soudu. A to začíná být zajímavé pro politiku a média. *Jerusalem Post* cituje jeruzalémskou radní Rachel Azariovou, její odkaz na americkou historii: „Kdyby dnes žila Rosa Parksová, přiměla by ultraortodoxní ženy, aby se odvážily sednout si dopředu.“ V *Jediot Achronot* vyšel článek Ariany Melamedové „Hledá se ultraortodoxní Rosa Parksová“. Opakovaně tu narážíme na Rosu Parksovou, iko-

nu amerického hnutí za rovnost a občanská práva.

Parksová byla černošská švadlena z Alabamy, která 1. prosince 1955 ve městě Montgomery odmítla uvolnit sedadlo v autobuse bělochovi, přičemž podle tehdejších pravidel měla jako černoška sedět vzadu. Odmítla, nechala se zatknout a pokutovat, nicméně její protest vedl k černošskému bojkotu segregovaných autobusů a po roce k tomu, že americký Nejvyšší soud prohlásil rasovou segregaci ve veřejné dopravě za protiústavní. Že by poměry v izraelské veřejné dopravě byly paralelou?

LIBERÁL S POCITEM VINY

Zajímavější poznatky i názory, než jaké obsahují zmíněné články, skýtají webové debaty pod nimi. Debatérka s předzvěstkou Babishka (sama se popisuje jako ortodoxní matka devíti dětí, matematicka pracující pro americkou IT firmu) odmítá paralelu s ultraortodoxní Rosou Parksovou. Zaprvé – skutečná Parksová neoponovala své vlastní komunitě, ale „bílému muži“. Zadruhé – v tehdejší Americe byly rasově segregované všechny autobusy, ne jen vybrané linky, prostě tam neexistovala volba mezi „segregovaným“ a „integrováním“ autobusem. Zatřetí – Parksová vystupovala velmi umírněně ve spolupráci s Americkou unií občanských svobod, zatímco Ariana (autorka článku o americké paralele) chce po důstojných ultraortodoxních ženách, aby rozjely provokaci, kterou by pak Ariana se svými přáteli cynicky manipulovali.

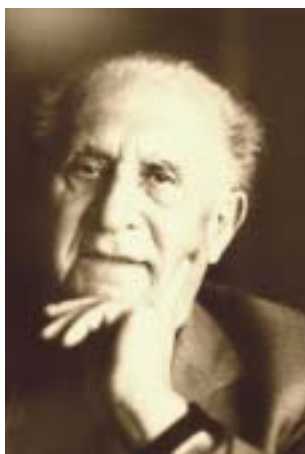
Jerusalem Post píše, že když byli do autobusů *mehadrin* vysláni inkognito revizoři, kteří si sedali na „špatná sedadla“, ve třetině případů se na jejich hlavy snesly nepřijemné komentáře od *charedim*. Jenže muž jménem Larry ve webové debatě namítá, že tím autobusem jezdil do práce i z práce, vídal ženy i muže sedící na „špatných sedadlech“, ale pokud se někdo ozval, tak jen tiše a mírně. „Věřím,“ píše Larry, „že ‚liberálové‘ z toho dělají více, než co to ve skutečnosti obnáší. Věřím, že ‚liberálové‘ nejsou liberály, ale lidé plní nenávisti k těm, kdo si zvolili náboženský život, že tento způsob života zásadně provokuje jejich vnímání liberálních hodnot a vzbuzuje v nich pocit viny, takže pak sami *charedim* provokují takovým způsobem, který zbožným vadí.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Před 100 lety (18. 2. 1911) se ve Vsetíně narodil spisovatel a historik **ERICH KULKA** (původním jménem ERICH SCHÖN), jehož život a dílo výrazně určil zážitek holokaustu. V roce 1939 ho zatkl gestapo za to, že převáděl přes hranice české vojáků, kteří chtěli bojovat proti nacistům. Prošel pak pěti nacistickými věznicemi a tábory, než skončil v Osvětimi-Březince. Pracoval tu v letech 1942–5 jako zámečník, což mu otevřelo přístup do všech táborů v Březince; ještě dlouho po válce mu bývalí vězni

děkovali za pomoc, která jim zachránila život. To byla jeho povaha a životní cesta, všude a vždy. Už v Osvětimi začal připravovat dokumentaci historie tábora a pokračoval v úkrytu u českých vlastenců po útěku z „pochodu smrti“ v lednu 1945. Jen tak mohl brzy po osvobození vydat svou první knihu, dnes již klasické dokumentární dílo o Osvětimi, *Továrna na smrt* (Praha 1946), jejímž spoluautorem byl jiný český osvětimský

Erich Kulka, 1993. Foto rodinný archiv.

vězeň Ota Kraus. Význam knihy pro historiografii nacistických koncentračních táborů a holokaustu spočívá v tom, že je průkopnickým systematickým dílem o Osvětimi-Březince, slučujícím přímé, všestranné osobní svědectví autorů s jejich a další tehdy dostupnou dokumentací. Kniha vyšla v sedmi vydáních česky a byla přeložena do mnoha jazyků.

Erich Kulka se pak po celý život věnoval bádání o holokaustu a historii českých Židů. Další kniha, studie o ekonomii nacistických koncentračních táborů a genocidy, *Noc a mlha* (spoluautor Ota Kraus, první vydání 1958), je založena převážně na dokumentaci norimberského procesu proti nacistickým válečným zločincům. O frankfurtském procesu s osvětimskými zločinci pojednává Kulkovo dílo *Soudcové, žalobci, obhájci* (1966), Eichmannův proces zachytil v knize *Únos z San Ferdanda* (1968); zajímavá je jeho historická novela *Útek z tábora smrti* (1966) o útěku českého vězně Vítězslava Lederera z „rodinného tábora“ terezínských Židů v Osvětimi a světovém ohlasu jeho zprávy o genocidě Židů.

Erich Kulka byl znám svým neohroženým postojem k totalitárnímu režimu po

r. 1948, který se snažil potlačit jakýkoli projev identity Židů a památku holokaustu. Po sovětské invazi v r. 1968 emigroval do Izraele a pokračoval ve vědecké práci na Hebrejské univerzitě a v Jad vašem. Výsledkem jsou studie o popírání holokaustu (patřil k prvním autorům, kteří se zabývali tímto fenoménem) a historické práce, které poprvé tematizovaly významnou účast českých a slovenských Židů v boji za osvobození ČSR: *Židé v československé Svobodově armádě* (heb. 1977, angl. 1987, č. poprvé r. 1979 u Škvoreckých v Torontu, v rozšířeném vydání 1990 v Praze s úvodem V. Havla) a *Židé v československém vojsku na Západě* (1992).

V Izraeli patřil Erich Kulka k aktivním členům Sdružení československých imigrantů a Ligy izraelsko-československého přátelství. V r. 1977 spoluzakládal Muzeum tolerance Wiesenthalova centra v Los Angeles, rok předtím založil v Izraeli Světové sdružení přeživších Osvětim a s Lili Kopeckou založil a vydával časopis *The Voice of Auschwitz Survivors* (anglicky, hebrejsky a německy, Jeruzalém 1977–85). V 80. letech čelil z Izraele dehonostujícím útokům řízeným StB, které byly tak nehorázné, že je musel zamítnout i komunistický soud.

Po sametové revoluci přispíval k oživení židovského života v České republice členstvím v pražské náboženské komunitě, účastí na mezinárodních konferencích a přednáškami v Čechách a na Slovensku. V Izraeli se podílel do konce života na znovuvybudování politických, vědeckých a kulturních styků s Českou republikou.

V roce 1989 byl Kulkovi za celoživotní dílo udělen čestný doktorát americkou univerzitou Spertus College of Judaica v Chicagu. Několik let před svou smrtí (12. 7. 1995) založil z peněz, které obdržel jako odškodnění za nacistické pronásledování, nadaci na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, která nese jeho jméno. Nadace udílí každoročně stipendia doktorandům Hebrejské univerzity za nejlepší práci k dějinám českých Židů a holokaustu a její laureáti přednášejí dnes na předních izraelských univerzitách, na Harvardu a v Moskvě. Jeho vědecká knihovna je uchována v Terezínském památníku v Givat Chajim-Ichud v Izraeli a jeho archiv v Centrálním archivu Jad vašem v Jeruzalémě. (red)

VZPOMÍNKA

Jedna ze vzpomínek na mého otce mne vrací do října 1944, kdy nastaly masové transporty práce schopných vězňů z Osvětimi na práci do Říše. Všichni tátovi kamarádi se do transportu hlásili a prošli branou tábora v naději, že uniknou Osvětimi. Věděli, že zůstat znamenalo jednoznačně zánik při likvidaci zbytků osvětimské mašinerie smrti. Táta mne poslal k bráně napřed a sám šel o několik řad za mnou. Já jsem branou neprošel. Bylo mi tehdy necelých dvanáct let a byl jsem vrácen do tábora, neuznán schopným pro práci v Říši. Táta vše v pozadí sledoval a vrátil se se mnou zpět do říše smrti. Zůstali jsme pak spolu až do evakuace Osvětimi v lednu 1945 a po několika dnech se nám podařilo utéci z „pochodu smrti“ a najít úkryt u tátoových přátel na Moravě.

Několik let před tátovou smrtí, už v Jeruzalémě, jsem se ho zeptal na něco, co mi tanulo po celá ta dlouhá léta na mysli: „Jak to, že ses tehdy nepřipojil ke svým kamarádům, kteří měli naději na přežití? Zůstat se mnou v Osvětimi znamenalo přece skoro jistou smrt?“ Táta se na mne udiveně podíval: „Jak jsem tě mohl tehdy opustit a nechat jít vstříc zániku samotného?“

Po delší odmlce mne pak napadla ještě jedna otázka: „Ale L., ten přece tehdy taky zůstal?“ Táta se zasmál: „L. prohlásil tehdy kategoricky: „Stalin přijde co nevidět a já budu před ním utíkat!? Zůstanu tady, abych ho uvítal!“

Taky L. přežil a vrátil se. Podnik zděděný po rodičích, které zahubili nacisti, věnoval straně a podílel se aktivně na cestě k únorové revoluci. Při „procesu s protistátním centrem Rudolfa Slánského“ byl odsouzen na patnáct let.

Počátkem 60. let byl propuštěn a někdy v roce 1965 jsem se s ním a jeho rodinou setkal v Jeruzalémě, když se již učili ve známém „ulpanu ecion l'ivrit“. Byl to jeho další odvážný čin, tentokrát jiným směrem: V tajné domluvě s izraelským velvyslanectvím v Praze odjela celá rodina na tehdy povolený letní zájezd k moři do Jugoslávie. Tam na izraelském velvyslanectví obdrželi náhradní pasy, které „jako izraelští občané“ ztratili nebo o ně byli okradeni, a v rychlosti byli dopraveni letadlem do Tel Avivu.

Můj táta se s ním opět setkal až o několik let později, poté co on sám uprchl s celou rodinou po sovětské invazi nejprve do Vídně a odsud s pomocí Sochnutu rovněž do „ulpanu l'ivrit“ v Jeruzalémě. Oba tehdy začali novou etapu jejich pohnutého života.

OTTO DOV KULKA, Jeruzalém

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, Praha 1, velký sál)

Káva o čtvrté

■ Ve čtvrtek **3. února** v 15.00 se koná další „Káva“. Zavítá na ni politický analytik, spisovatel, autor řady článků a analytických studií o vývoji ve východní Evropě, ředitel New York University v Praze **Jiří Pehe**.

Podvečer Yvonne Přenosilové

■ V úterý **22. února** v 15.00 přijde do „Podvečera“ filmová, divadelní a televizní herečka **Zlata Adamovská**.

KONCERT**ORCHESTRU ŠARBILACH**

■ Dne **24. února od 19.00** se ve velkém sále Židovské radnice koná koncert orchestru **Šarbilach**. Zazní nové melodie od skladatelů Jaromíra Vogela a Petra Koronthalyho. Vstupné dobrovolné.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽMP V PRAZE

(Maiselova 15, P 1, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 2. 2.: **Sýrie – Kolébka dávných civilizací**. Cestovatelská přednáška Ing. Jana Neubaiera, spojená s projekcí fotografií a autentické hudby. Ve spolupráci s CK Adventura. Vstupné 50 Kč.

■ 3. 2.: **Nucené práce různým pánům**. V rámci projektu *Nucená práce v pobočných koncentračních táborech na území České republiky* probádal Institut Tereziňské iniciativy (ITI) historii dnes zcela zapomenutých 40 pobočných koncentračních táborů. Výsledky studie představí přednáška (uvedená v češtině) německého historika Alfonse Adama, působícího v ITI.

■ 7. 2.: Promítání snímku **Amen**. Filmové zpracování kontroverzního dramatu *Zástupce* Rolfa Hochhutha. Drama. (Francie, Německo, Rumunsko, USA, 2002, 132 min. Režie: Costa-Gavras.)

■ 9. 2.: **Svátek Purim**. Přednáška vrchního rabína K. E. Sidona.

■ 14. 2.: **Tajemství Knihy žalmů**. Přednáška rabína Saschi Pecarice ze Stern College (New York, USA) se bude zabývat skrytými významy Knihy žalmů (v češtině).

■ 21. 2.: **Karaimský Krym**. Přednáška Blanky Rozkošné, historičky a judaistky, věnovaná karaimské komunitě na Krymu a doprovázená fotodokumentací.

■ 24. 2.: **Hebrejská abeceda (Mezi dvěma světy)** – vernisáž výstavy barevných koláží Pavla Holeky. Nakladatelství Arbor vitae vydalo na sklonku roku 2009 stejnojmennou knihu obsahující soubor dvaadvaceti koláží a meditativních textů. Výstava

KULTURNÍ POŘADY Pavel Holeka: *Mem.*

umožňuje spatřit ucelenou kolekci všech originálních ilustrací. Publikaci, oceněnou jako Nejkrásnější česká kniha r. 2009, bude možné zakoupit. Vstup volný. Výstava je pro veřejnost přístupná po–čt 10–15, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

■ **Neřední program pro děti a jejich rodiče**: 13. 2. ve 14.00: **Lviček Arje není líný, on má šabat**. Proč Žid v sobotu nepracují? Prožijeme kousek šabatu, při kterém vůbec není nuda. Prohlídka: pražské Židovské Město. Více o nedělních dílnách na www.jewishmuseum.cz/vkc. Jednotné vstupné 50 Kč.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽMP V BRNĚ

(tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18 hodin a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 1. 2.: **Osobnost Hieronyma Lorma (vlastním jménem Heinrich Landesmann), rodák z Mikulova a jeho dotyková abeceda pro hluchoslepé** – přednáška Mgr. Zdeny Jelínkové s praktickými ukázkami.

■ 8. 2.: **Byl jednou jeden svět – Významné židovské osobnosti Moravy**. Povídání s autory únorové výstavy Danielem Soukupem, který pohovoří o olomouckém kabinetu judaistiky, a Ludkem Štiplem ze sdružení Respekt a Tolerance.

■ 10. 2. v 18.00: **Židovka aneb Žonglování se životem**. Divadelní představení Divadla Kufr. Vstupné 50 Kč.

■ 17. 2.: **Římské náměstí v Brně**. Přednáška Michala Doležela, studenta archeologie a etnologie, o dějinách místa, kde se ve středověku utvářela židovská čtvrť.

■ 22. 2.: **Kořeny antisemitismu v českých zemích**. Přednáška Mgr. Kristýny

Kuboňové, studentky doktorského studia na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, obor religionistika. (Na přednášce bude navazovat 29. března v 18 hodin přednáška „Hilsnerova aféra v historickém, náboženském a sociokulturním kontextu“.)

■ 27. 2. ve 14.30: **Víte, co je synagoga?** Dílna pro rodiče s dětmi od 6 let. Vstupné 30 Kč.

ČT 2: HLASY DĚTÍ

■ V úterý **1. 2. v 11.00** reprízuje Česká televize 2 dokument **Hlasy dětí**, příběh tří lidí, kteří byli v dětství internováni v Terezíně. Roku 1996 jej natočila českoamerická režisérka Zuzana Justman, která sama strávila několik let v terezínském koncentračním táboře. V roce 1999 získal snímek cenu Emmy za nejlepší historický dokument.

WWW.VEDEM-TEREZIN.CZ

■ V prosinci 2010 byl zahájen provoz webových stránek vedem-terezin.cz. Představuje v digitalizované podobě velkou část textů ze stejnojmenného časopisu, vydávaného chlapci v terezínském ghettu z iniciativy tehdy čtrnáctiletého Petra Ginze v domově L 417 (dnes Muzeum ghetta). Během dvou let (počínaje prosincem 1942) vycházel zpravidla ručně psaný časopis každý týden a přispělo do něj několik desítek chlapců, kteří domovem prošli. Obsahoval nejen povídky, básně a úvahy, ale i reflexe života v ghettu.

Webové stránky vytvořili v rámci svého školního projektu studenti a učitelé Soukromého reálného gymnázia Přírodní škola, o. p. s., za podpory Památníku Tereziň, Chavy Pressburger (sestry Petra Ginze, zavražděného v Osvětimi), Jiřího Bradyho, Marie Rút Křížkové a dalších příznivců. Obsah stránek bude postupně rozšiřován.

■ Dne **15. února od 18.00** se v malém sále Městské knihovny v Praze uskuteční večer s názvem **Hymna vězňů, poselství kluků z Tereziňna**. Zazní texty z časopisu, budou představeny zmíněné internetové stránky i sbírka čtrnáctiletého Hanuše Hachenburga, deportovaného do Tereziňna r. 1943, kterou nyní vydalo nakl. Baobab.

mb

ŘEČ Z ARCHIVU

■ V půli února vydává Supraphon CD titul nazvaný „Jan Werich, poklady z archivu“. Obsahuje mj. slavnou řeč, kterou J. W. pronesl 29. dubna 1968, kdy směla být ve Vysoké synagoze po dlouhých průtazích otevřena výstava *Millennium Judaicum Bohemicum*, oslavující tisíciletou přítomnost Židů v českých zemích. nd

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ Na konci ledna se uskutečnila každoroční prezentace půlročních projektů Lauderových škol *Život ve světě romantismu*. Škola pozvala na akci nejen rodiče, ale i širší veřejnost. Na programu školní slavnosti se objevilo několik divadelních představení, jedno dokonce s autorskými verši žáků základní školy a s živým hudebním doprovodem gymnazijních studentů, studenti představili i netradičního průvodce Máchovým krajem či výsledky práce žen vědkyň, které žily v období romantismu.

■ Přijímací zkoušky nanečisto jsou příležitostí vyzkoušet si nezávazně a bez stresu přijímací zkoušky do primy či 1. ročníku gymnázia. Struktura zkoušky je stejná jako u skutečných dubnových přijímacích zkoušek. Nejúspěšnějšímu řešiteli přijímacích zkoušek nanečisto nabídne škola přijetí bez dalšího přijímacího řízení.

Přijímací zkoušky nanečisto se konají **14. února** od 14.30 do 18 hodin, přihlásit se je možné do 13. února na e-mailu škola@lauder.cz nebo na telefonním čísle 246 080 784. *ip*

MACHANENU 2011

■ Židovská obec v Praze – Středisko soc. služeb letos pořádá letní tábory ve dvou turnusech: první turnus se koná ve dnech **17.–29. 7.** Jedná se o vícejazyčný program pro děti (6–13 let) z ČR i děti cizinců. Program judaismus a izraelská kultura, sport, výlety, Erec Jisrael, program v češtině a hebrejštině. Vedoucí mluví česky a hebrejsky, nabízíme program i pro maminky/prarodiče s dětmi od 3 do 6 let. Cena 4900 Kč. Koordinátor: Vlasta Rut Sidonová, sidonova@kehilaprag.cz. Pro členy ŽO v Praze možná sleva; košer kuchyň; místo bude upřesněno; ubytování: chaty a zděná budova.

■ Druhý turnus se koná ve dnech **14. 8.–26. 8.** Děti ve věku 6–15 let čeká bohatý židovský program, spousta dobrodružství, legrace a zábavy. Cena: 3500 Kč (členové ŽO mohou získat slevu). Více informací a přihlášky u koordinátorky tohoto turnusu Gafny Váňové na e-mailu socialni@kehilaprag.cz.

Zájemci, zašlete laskavě do **15. 2.** předběžnou přihlášku na e-mail socialni@kehilaprag.cz.

Napište základní údaje o dítěti, o který turnus byste měli zájem a kontakt.

Sociální oddělení ŽOP

WIZO

■ Naše členská schůze se koná dne **23. 2.** od 15 hodin v Maiselově ulici, výbor se sejde dne **16. 2.** v Jáchymově ulici. Těšíme se na vás. *ek*

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ

■ SŽOV zve své členy i příznivce na schůzi, která se koná ve čtvrtek **10. 2.** od 10.00 v zasedací síni ve 3. patře radnice v Maiselově 18. Program: 1.) přednáška prof. Kolomana Gajana, místopředsedy Masarykovy společnosti: „Prezident T. G. Masaryk a německá otázka“ – přeloženo z původně plánovaného lednového termínu (nemoc); 2.) gratulace našim jubilantům.

Ing. J. Poskočil, předseda SŽOV

SEMINÁŘ KRAV MAGA

■ Dne **13. 2.** se od 11 do 16 hod. koná v Krav Maga Academy (Na Pankráci 32, Praha 4) seminář pro členy židovských organizací a spolků. Seminář, který povede ředitel české sekce KMG (IKMF) Jakub Otipka, je vhodný pro všechny zájemce, muže i ženy všech věkových kategorií. Pro účast nejsou zapotřebí předchozí zkušenosti s bojovými sporty. Cena: 250 Kč.

Krav Maga je považován za nejúčinnější sebeobraný systém na světě, se zaměřením na řešení nejběžnějších útoků a hrozeb.

Program: Krav Maga koncept boje, techniky a taktika; obrana proti neozbrojeným útokům; obrana proti nejčastějším hrozbám a útokům s nožem, tyčí a pistolí; taktika sebeobran a bojových dovedností; boj na zemi; boj s více útočníky; mentální trénink; základy prevence konfliktu a deeskalace napětí a mnohé další. Kontakt: info@kravmaga.cz, 604 404 578. Přihlašování a více informací na www.kravmaga.cz.

NOVÁ ČUŽM

■ Dne 13. 12. 2010 bylo ustaveno nové vedení *České unie židovské mládeže*. Členy Rady ČUŽM se stali Aleš Hanek, Zdeněk Kalvach, David Kosák (předseda), Anna de Abreu e Lima, Daniel Putík a Eva Wichsová. Členy revizní komise se stali Zuzana Veselá-Petrová a Erik Kolan.

Rádi bychom vás seznámili s naším přístupem k ČUŽM a naší představou o jejím dalším směřování. Domníváme se, že mladí Židé řeší své specifické problémy, jsou v různém stádiu poznávání své židovské identity, a měla by se jim proto věnovat zvláštní pozornost. V současnosti se však bohužel žádná z židovských organizací nad

těmito otázkami nezamýšlí, neexistuje koncepce práce s mládeží, nevychovává se budoucí židovská generace. Česká židovská komunita nabízí jen omezený prostor pro seberealizaci mladých Židů. S vědomím toho se pokusíme vytvořit pro mladé Židy přívětivé zázemí, které jim pomůže vlastní židovskou identitu poznat a rozvinout dle osobních preferencí i možností nabízených českými židovskými organizacemi. Považujeme za podstatné, aby ČUŽM byla spojena s několika základními hodnotami. Předně, aktivity ČUŽM budou připravovány tak, aby se jich členové dodržující halachu mohli plnohodnotně účastnit. Významný je pro nás důraz na dobrovolnictví, proto navážeme i na dobrou tradici oprav hřbitovů či různých sbírek. Dále chceme podporovat vztah Židů k Izraeli. A nakonec: chceme, aby se ČUŽM zapojila do veřejné diskuse k relevantním společenským událostem.

Plán pro rok 2011 bude zahrnovat několik větších jednorázových akcí i akce s pravidelným charakterem. S konkrétním programem vás již brzy seznámíme. Věříme, že se vám naše akce budou líbit. Naším cílem je především obnovit důvěru v ČUŽM a vytvořit takové prostředí, ze kterého vzejde autentická mládežnická organizace, která dnes neexistuje, a nelze očekávat, že vznikne pouhou administrací akcí, jakkoli zajímavých. Jaká ČUŽM nakonec bude, záleží i na vás. Naše nové vedení má svou představu, budeme realizovat zde stručně představený program, jsme však otevření jakémukoli nápadu a zpětné vazbě. Těšíme se proto na vás.

David Kosák a jeho tým:

Aleš Hanek, Zdeněk Kalvach, Anna de Abreu e Lima, Daniel Putík, Eva Wichsová

OMLUVA ŠÉFREDAKTORA REFLEXU

■ K článku L. Pavláta na str. 20 viz následující omluvu šéfredaktora, která vyšla dne 13. 1. 2011 v týdeníku Reflex:

V silvestrovském vydání Reflexu vyšla v anketě „Váš nejoblíbenější židovský vtíp“ anekdota Jaroslava Hutky o nemožnosti absolutní rehabilitace. Autor ji přirovnal k „dělání Židů z mýdla“. Tento černý humor se dotkl mnoha čtenářů. Obdržel jsem dopisy i od mnoha židovských přátel, a dokonce i od obětí nacistické perzekuce. Nezbyvá nám než se omluvit a uznat, že tento vtíp se neměl ocitnout na stránkách Reflexu. Soudný čtenář jistě ví, že v Reflexu není místo pro antisemitismus, a náš editor, uznávaný spisovatel a sociolog Jan Jandourek, jenž stránku připravil, je v tomto ohledu mimo podezření. Ten vtíp je prostě pouze hloupý. Kolega Jandourek se připojuje k mé omluvě.

Pavel Šafr

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí oslávia sviatok svojich narodenín: pán Leo Redlinger, nar. 22.2. – 70 rokov, a pani Eva Krečová, nar. 28.2. – 77 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

Blahoželáme **februárovým** jubilantom: pán Juraj Bock – 75 rokov; pán Peter Borský – 60 rokov; pani Zuzana Diamantová – 73 rokov; pani Irena Galanová – 83 rokov; pani Alica Gažíková – 83 rokov; pani Eva Gieratová – 65 rokov; pán Vladimír Janíček – 84 rokov; pani Veronika Kosíková – 71 rokov; pani Olga Levina – 70 rokov; pani Olga Lorinczová – 90 rokov; pani PhDr. Judita Neumannová – 60 rokov; pán Ernest Neustadt – 95 rokov; pani PhDr. Zuzana Paliderová – 72 rokov; pán PhDr. Pavol Polák – 86 rokov; pani Marta Szilárdová – 88 rokov; pani Judita Šándorová – 75 rokov; pani Magda Šeborová – 71 rokov; pani Magda Šimková – 83 rokov; pani Magda Šimková – 91 rokov; pani Dalma Špitzerová – 86 rokov; pani Anna Veselá – 97 rokov, a pán Doc. Jozef Weiser – 95 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **únoru** oslavujú narodeniny: pani Hana Fischer, nar. 17.2. – 63 let; pan Juraj Neufeld, nar. 1.2. – 75 let; pan Alois Plaček, nar. 18.2. – 74 let; pan Petr Urban, nar. 9.2. – 52 let, a pani Milada Winklerová, nar. 1.2. – 62 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **únoru** oslavujú: pan Jan Baše, nar. 2.2. – 32 let; pan Ing. František Comorek, nar. 10.2. – 52 let; pani Valerie Meiselová, nar. 12.2. – 85 let; pani Michaela Martinková, nar. 12.2. – 31 let; pani Alžběta Lauferová, nar. 19.2. – 89 let; pan Oded Pelzmann, nar. 19.2. – 65 let; pan Ing. Vít Šprta, nar. 24.2. – 52 let; pan Mgr. Michal Spevák, nar. 26.2. – 55 let; pani Petra Mohylová, nar. 29.2. – 33 let, a pan Petr Malina, nar. 7.2. – 69 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

V **únoru** oslaví narodeniny členové naši obce: pan Luděk Blann, nar. 13.2. – 80 let; pan Karel Freund, nar. 16.2. – 86 let, a pani Eliška Homolková, nar. 21.2. – 85 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Svoje krásne jubileá majú vo **februári**: pani Priska Hollyová, nar. 25.2. – 95 rokov; pani Valerie Halperová, nar. 11.2. –

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

91 rokov; pán Mikuláš Šimon, nar. 8.2. – 73 rokov, a pani Eva Ruzsová, nar. 22.2. – 71 rokov. Milým jubilantom prajeme pevné zdravie a všetko najlepšie! *Ad mea veesrim šana!*

ŽO LIBEREC

Srdečně blahopřejeme **únorovým** jubilantům: pani Petra Špačková, nar. 2.2. – 30 let; pani Renée Dvořáková, nar. 13.2. – 80 let, a pan Jiří Červený, nar. 20.2. – 83 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **únoru** oslaví svoje životní jubileum naše členka pani Ruth Potěšilová, nar. 3.2. – 78 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Peter Bachrach, nar. 5.2. – 82 let; pan Jindřich Goba, nar. 14.2. – 78 let, a pan Walter Kranz, nar. 22.2. – 88 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **únoru** oslaví narodeniny: pan Ing. Zdeněk Roubíček, 12.2. – 59 let, pan Jaromír Fiala, 13.2. – 43 let, paní RNDr. Ruth Hálová, 26.2. – 85 let, a pani Eva Václavíková, 27.2. – 78 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **únoru** oslavujú: pan Alexander Beer, nar. 7.2. – 94 let; pan Eduard Belas, nar. 8.2. – 91 let; pani Alena Fischerová, nar. 8.2. – 88 let; pani Gertruda Hledíková, nar. 4.2. – 91 let; pani Věra Jílková, nar. 1.2. – 89 let; pani Marta Kottová, nar. 24.2. – 82 let; pan Alexej Kusák, nar. 17.2. – 82 let; pani Věra Milcherová, nar. 15.2. – 87 let; pan Pavel Stránský, nar. 20.2. – 90 let; pani Emma Šternová, nar. 10.2. – 88 let, a pani Helena Valíková, nar. 5.2. – 80 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 28. 12. 2010 zemřela pani Anežka Sofferová ze Znojma ve věku 87 let. Pohřeb se uskutečnil 30. 12. na Novém židovském hřbitově v Praze.

Zichrona livracha.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **február** sa dožívajú jubileí títo členovia: pán MUDr. Juraj Fabián, nar. 4.2. – 85 rokov; pani Heda Šiovičová, nar. 16.2. – 80 rokov; pán RNDr. Anatolij Goldenberg, nar. 24.2. – 64 rokov; pani Ing. Bianka Horváthová, nar. 6.2. – 64 rokov, a pani Erika Tomková, nar. 13.2. – 61 rokov. Všetkým jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

Vo **februári** slávia narodeniny: pani MUDr. Iveta Kyselová, nar. 17.2. – 55 rokov; pán MVDr. Vojtech Róth, nar. 17.2. – 71 rokov; pán Tomáš Friedman, nar. 17.2. – 64 roky; pani Klára Barancová, nar. 21.2. – 56 rokov, a pán Ing. Štefan Szabó, nar. 27.2. – 60 rokov. Prajeme týmto členom pevné zdravie, veľa šťastia a radosti v živote. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **únoru** oslaví narodeniny naši členové: pan Michael Lichtenstein, nar. 23.2. – 60 let, a pani Ivana Mertová, nar. 12.2. – 19 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **únoru** oslaví narodeniny: pani Hana Kumperová, pani Věra Novotná, pani Jana Krausová, pani Mgr. Zdeňka Matičková, a pan Mgr. Pavel Ťupek. Hodně zdraví a osobní pohody přeje celá židovská obec. *Ad mea veesrim šana!*

TRYZNA V PLZNI

V neděli 23. ledna si plzeňská židovská obec i široká veřejnost připomněly 69. výročí lednových transportů, ve kterých byli ze západočeské metropole a okolí odvezeni Židé do Terezína a potom dále do vyhlazovacích táborů, kde naprostá většina z nich zahynula. *Ekumenického setkání křesťanů a Židů s názvem Židé a křesťané společně se v přeplněné Velké plzeňské synagoze vedle členů a představitelů ŽO v Plzni zúčastnili také vrchní zemský rabín Efraim Sidon, plzeňský biskup František Radkovský, představitel evangelických církví, primátor města Plzně Martin Baxa a předseda FŽO v ČR Jiří Daniček.*

(red)

ARIZONA: ÚTOK NA KONGRESMANKU

Dne 8. ledna došlo v arizonském Tucsonu k události, která otřásla celou Amerikou. Při setkání demokratické kongresmanky Gabrielly Giffordsové s veřejností na političku zaútočil 22letý Jared Lee Loughner. Těžce ji poranil a v davu lidí přitom zabil dalších šest osob, včetně devítiletého děvčátka, arizonského vrchního soudce Johna Rolla a tajemníka Giffordsové Gabriela Zimmermanna.

Americká média se dohadují o motivech, které útočníka vedly. Psalo se i o tom, že G. Giffordsová je Židovka a patří k aktivním členům reformní kongregace Chaverim. Je první židovskou kongresmankou za Arizonu. Loughner je duševně vyvinutý člověk, takže o jeho „důvodech“ k útoku média spíše spekulují. Píše se např. o tom, že demokratická politička se snažila řešit problémy svého komplikovaného, převážně republikánského volebního regionu – osmého okresu, zmítaného potížemi spjatými s ilegálním přistěhovalectvím z Mexika a že podpořila zdravotní reformu prezidenta Obamy, jež je mezi arizonskými rančery velmi nepopulární.

MNICHOV: NA PAMĚŤ OLYMPIONIKŮ

Již desítky let se snaží pozůstalí po jednácti izraelských atletech, které v roce 1972 během letních olympijských her v Mnichově zavraždili palestínští teroristé, připomenout jejich památku. Usilují o to, aby se tragický osud izraelských sportovců připomněl během olympijské zahajovací ceremonie. Dosud jim olympijský výbor ani jednou nevyhověl s tím, že sport a politika nepatří dohromady. Nyní se šance na pamětní akt o něco zvýšila: o možnost pořádat v roce 2018 zimní olympiádu se přihlásil i Mnichov. Pokud bude vybrán, je pravděpodobné, že se pamětní ceremonie uskuteční.

NĚMECKO: UŽ V ROCE 1952

Podle německého deníku *Bild* věděla západoněmecká zpravodajská služba (BND), kde se skrývá nacistický zločinec Adolf Eichmann, již v roce 1952, tedy o celých osm let dříve, než ho chytili izraelští agenti. Německá média získala nedávno tajný dokument z uvedeného roku, v němž stojí, že Eichmann se skrývá v Argentíně pod jménem Clemens a že jeho adresu zná šéfredaktor *Der Weg*, argentinských německých novin. Podle historičky Bettiny Stangethové tehdy německé úřady neměly zájem na tom, aby byl Eichmann zatčen a souzen v Německu, kde by „poznal řadu

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Záběr z filmu *Mahler na pohovce*. Foto archiv.

lidí a ukázal na ně“. Podle argentinského novináře Ukiho Goniho museli tehdejší němečtí zpravodajci a pracovníci německé ambasády v Buenos Aires vědět, kde se bývalí nacisté pohybují. Problém byl v tom, že sama „BND byla prošpikována bývalými esesáky a nacisty. Řada agentů BND, kteří měli za úkol dohlížet na nacisty v cizině, byli sami nacisté.“ Centrum Simona Wiesenthala vyzvalo v lednu německou zpravodajskou službu, aby zpřístupnila veškeré složky týkající se nacistických zločinců. Dosud k nim je třeba zvláštní povolení.

KUBA: CASTROVO ZBYTEČNÉ POKÁNÍ

Francouzský měsíčník *Information juive* přinesl rozhovor s historikem, novinářem a spisovatelem Jacobem Machoverem. Machover se narodil na Kubě, roku 1963 odešel do Francie. Věnuje se hlavně kritické analýze osobnosti „revolucionáře“ Che Guevary a jejího vlivu na evropské levicové intelektuály. V rozhovoru mluvil také o vztahu F. Castra k Izraeli v souvislosti s loňskou Castrovou obhajobou Židů (viz *Rch 12/2010*). Zdůraznil, že Castrovo „pokání“ nemůže odčinit zlo, které vůči Izraeli napáchal: Kuba byla od 70. let mluvčím antisionismu: za jomkupirové války vyslala do Sýrie svou „internacionalistickou“ brigádu, aktivně podporovala palestínské teroristy,

na ostrově vycházely protiizraelské brožury a knihy, od durbanské konference afrických a arabských států r. 2001 kubánská vláda Izrael systematicky napadala „diplomatickou cestou“. „Historická skutečnost je taková, že antisionismus, ježž Kuba vyhlásila jako logický následek svého boje proti ‚americkému imperialismu‘, byl ve všech ohledech zdrcující,“ řekl mj. Machover.

FRANCIE: BB PROTI KOŠER A HALAL PORÁŽCE

Francouzská filmová hvězda Brigitte Bardotová, která od sedmdesátých let poukazuje na násilí, jež lidé páchají na divokých i domácích zvířatech, zahájila kampaň proti rituální porážce. Činí to ale způsobem, který vyvolává představy o temných a brutálních silách, které zasahují snad do každé francouzské domácnosti. Na svém webu a na plakátech pro Francii volá proti „podřezávání“ zvířat při plném vědomí. Rituálně poražené maso přitom podle Bardotové nejedí jen Židé a Arabové, ale i obyčejní Francouzi, protože se tomu nelze vyhnout: „Myslíte si, že nebudete jíst košer nebo halal?“ ptá se na svém webu. „Ale oni vás donutí!“

MAHLER NA POHOVCE

Tak se jmenuje film, jež zahájil letošní Newyorský židovský filmový festival. Jeho výchozím bodem je historicky jedině doložené setkání skladatele Gustava Mahlera s psychoanalytikem Sigmundem Freudem, většina snímku je však fikce. Podle recenzentů se jedná o romantický film o Mahlerově vztahu k tehdy mladé, krásné a talentované manželce Almě (a o jejím vztahu k architektu Walteru Gropiusovi).

(am)

רוש חודש ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s.r.o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s.r.o., P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 2. 2011.

Čena 15 Kč (0,90 €)